

201117229

СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Врз основа на членот 75 ставови 1 и 2 од Уставот на Република Македонија, претседателот на Република Македонија и претседателот на Собранието на Република Македонија издаваат

У К А З

ЗА ПРОГЛАСУВАЊЕ НА ЗАКОНОТ ЗА РАТИФИКАЦИЈА НА КОНВЕНЦИЈАТА ЗА ПРАВАТА НА ЛИЦА СО ИНВАЛИДНОСТ И ФАКУЛТАТИВНИОТ ПРОТОКОЛ КОН КОНВЕНЦИЈАТА ЗА ПРАВАТА НА ЛИЦА СО ИНВАЛИДНОСТ

Се прогласува Законот за ратификација на Конвенцијата за правата на лица со инвалидност и Факултативниот протокол кон Конвенцијата за правата на лица со инвалидност,

што Собранието на Република Македонија го донесе на седницата одржана на 5 декември 2011 година.

Бр. 07- 5046/1
5 декември 2011 година
Скопје

Претседател
на Република Македонија,
Ѓорге Иванов, с.р.

Претседател
на Собранието на Република
Македонија,
Трајко Вељаноски, с.р.

З А К О Н

ЗА РАТИФИКАЦИЈА НА КОНВЕНЦИЈАТА ЗА ПРАВАТА НА ЛИЦА СО ИНВАЛИДНОСТ И ФАКУЛТАТИВНИОТ ПРОТОКОЛ КОН КОНВЕНЦИЈАТА ЗА ПРАВАТА НА ЛИЦА СО ИНВАЛИДНОСТ

Член 1

Се ратификува Конвенцијата за правата на лица со инвалидност, усвоена од Генералното собрание на Организацијата на Обединетите Нации, во Њујорк на 13 декември 2006 година, потпишана од Република Македонија на 30 март 2007 година и Факултативниот протокол кон Конвенцијата за правата на лица со инвалидност усвоен од Генералното собрание на Организацијата на Обединетите нации на 13 декември 2006 година, потпишан од страна на Република Македонија на 29 јули 2009 година.

Член 2

Конвенцијата и Протоколот во оригинал на англиски јазик, со превод на македонски јазик, гласат:

CONVENTION ON THE RIGHTS OF PERSONS WITH DISABILITIES

Preamble

The States Parties to the present Convention,

(a) *Recalling* the principles proclaimed in the Charter of the United Nations which recognize the inherent dignity and worth and the equal and inalienable rights of all members of the human family as the foundation of freedom, justice and peace in the world,

(b) *Recognizing* that the United Nations, in the Universal Declaration of Human Rights and in the International Covenants on Human Rights, has proclaimed and agreed that everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth therein, without distinction of any kind,

(c) *Reaffirming* the universality, indivisibility, interdependence and interrelatedness of all human rights and fundamental freedoms and the need for persons with disabilities to be guaranteed their full enjoyment without discrimination,

(d) *Recalling* the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights, the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, the Convention on the Rights of the Child, and the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families,

(e) *Recognizing* that disability is an evolving concept and that disability results from the interaction between persons with impairments and attitudinal and environmental barriers that hinders their full and effective participation in society on an equal basis with others,

(f) *Recognizing* the importance of the principles and policy guidelines contained in the World Programme of Action concerning Disabled Persons and in the Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities in influencing the promotion, formulation and evaluation of the policies, plans, programmes and actions at the national, regional and international levels to further equalize opportunities for persons with disabilities,

(g) *Emphasizing* the importance of mainstreaming disability issues as an integral part of relevant strategies of sustainable development,

(h) *Recognizing also* that discrimination against any person on the basis of disability is a violation of the inherent dignity and worth of the human person,

(i) *Recognizing further* the diversity of persons with disabilities,

(j) *Recognizing* the need to promote and protect the human rights of all persons with disabilities, including those who require more intensive support,

(k) *Concerned* that, despite these various instruments and undertakings, persons with disabilities continue to face barriers in their participation as equal members of society and violations of their human rights in all parts of the world,

(l) *Recognizing* the importance of international cooperation for improving the living conditions of persons with disabilities in every country, particularly in developing countries,

(m) *Recognizing* the valued existing and potential contributions made by persons with disabilities to the overall well-being and diversity of their communities, and that the promotion of the full enjoyment by persons with disabilities of their human rights and fundamental freedoms and of full participation by persons with disabilities will result in their enhanced sense of belonging and in significant advances in the human, social and economic development of society and the eradication of poverty,

(n) *Recognizing* the importance for persons with disabilities of their individual autonomy and independence, including the freedom to make their own choices,

(o) *Considering* that persons with disabilities should have the opportunity to be actively involved in decision-making processes about policies and programmes, including those directly concerning them,

(p) *Concerned* about the difficult conditions faced by persons with disabilities who are subject to multiple or aggravated forms of discrimination on the basis of race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national, ethnic, indigenous or social origin, property, birth, age or other status,

(q) *Recognizing* that women and girls with disabilities are often at greater risk, both within and outside the home, of violence, injury or abuse, neglect or negligent treatment, maltreatment or exploitation,

(r) *Recognizing* that children with disabilities should have full enjoyment of all human rights and fundamental freedoms on an equal basis

with other children, and recalling obligations to that end undertaken by States Parties to the Convention on the Rights of the Child,

(s) *Emphasizing* the need to incorporate a gender perspective in all efforts to promote the full enjoyment of human rights and fundamental freedoms by persons with disabilities,

(t) *Highlighting* the fact that the majority of persons with disabilities live in conditions of poverty, and in this regard recognizing the critical need to address the negative impact of poverty on persons with disabilities,

(u) *Bearing in mind* that conditions of peace and security based on full respect for the purposes and principles contained in the Charter of the United Nations and observance of applicable human rights instruments are indispensable for the full protection of persons with disabilities, in particular during armed conflicts and foreign occupation,

(v) *Recognizing* the importance of accessibility to the physical, social, economic and cultural environment, to health and education and to information and communication, in enabling persons with disabilities to fully enjoy all human rights and fundamental freedoms,

(w) *Realizing* that the individual, having duties to other individuals and to the community to which he or she belongs, is under a responsibility to strive for the promotion and observance of the rights recognized in the International Bill of Human Rights,

(x) *Convinced* that the family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society and the State, and that persons with disabilities and their family members should receive the necessary protection and assistance to enable families to contribute towards the full and equal enjoyment of the rights of persons with disabilities,

(y) *Convinced* that a comprehensive and integral international convention to promote and protect the rights and dignity of persons with disabilities will make a significant contribution to redressing the profound social disadvantage of persons with disabilities and promote their participation in the civil, political, economic, social and cultural spheres with equal opportunities, in both developing and developed countries,

Have agreed as follows:

Article 1 Purpose

The purpose of the present Convention is to promote, protect and ensure the full and equal enjoyment of all human rights and fundamental freedoms by all persons with disabilities, and to promote respect for their inherent dignity.

Persons with disabilities include those who have long-term physical, mental, intellectual or sensory impairments which in interaction with various barriers may hinder their full and effective participation in society on an equal basis with others.

Article 2 Definitions

For the purposes of the present Convention:

“Communication” includes languages, display of text, Braille, tactile communication, large print, accessible multimedia as well as written, audio, plain-language, human-reader and augmentative and alternative modes, means and formats of communication, including accessible information and communication technology;

“Language” includes spoken and signed languages and other forms of non spoken languages;

“Discrimination on the basis of disability” means any distinction, exclusion or restriction on the basis of disability which has the purpose or effect of impairing or nullifying the recognition, enjoyment or exercise, on an equal basis with others, of all human rights and fundamental freedoms in the political, economic, social, cultural, civil or any other field. It includes all forms of discrimination, including denial of reasonable accommodation;

“Reasonable accommodation” means necessary and appropriate modification and adjustments not imposing a disproportionate or undue burden, where needed in a particular case, to ensure to persons with disabilities the enjoyment or exercise on an equal basis with others of all human rights and fundamental freedoms;

“Universal design” means the design of products, environments, programmes and services to be usable by all people, to the greatest extent possible, without the need for adaptation or specialized design. “Universal design” shall not exclude assistive devices for particular groups of persons with disabilities where this is needed.

Article 3 General principles

The principles of the present Convention shall be:

- (a) Respect for inherent dignity, individual autonomy including the freedom to make one's own choices, and independence of persons;
- (b) Non-discrimination;
- (c) Full and effective participation and inclusion in society;
- (d) Respect for difference and acceptance of persons with disabilities as part of human diversity and humanity;
- (e) Equality of opportunity;
- (f) Accessibility;
- (g) Equality between men and women;
- (h) Respect for the evolving capacities of children with disabilities and respect for the right of children with disabilities to preserve their identities.

Article 4 General obligations

1. States Parties undertake to ensure and promote the full realization of all human rights and fundamental freedoms for all persons with disabilities without discrimination of any kind on the basis of disability. To this end, States Parties undertake:

- (a) To adopt all appropriate legislative, administrative and other measures for the implementation of the rights recognized in the present Convention;
- (b) To take all appropriate measures, including legislation, to modify or abolish existing laws, regulations, customs and practices that constitute discrimination against persons with disabilities;
- (c) To take into account the protection and promotion of the human rights of persons with disabilities in all policies and programmes;

(d) To refrain from engaging in any act or practice that is inconsistent with the present Convention and to ensure that public authorities and institutions act in conformity with the present Convention;

(e) To take all appropriate measures to eliminate discrimination on the basis of disability by any person, organization or private enterprise;

(f) To undertake or promote research and development of universally designed goods, services, equipment and facilities, as defined in article 2 of the present Convention, which should require the minimum possible adaptation and the least cost to meet the specific needs of a person with disabilities, to promote their availability and use, and to promote universal design in the development of standards and guidelines;

(g) To undertake or promote research and development of, and to promote the availability and use of new technologies, including information and communications technologies, mobility aids, devices and assistive technologies, suitable for persons with disabilities, giving priority to technologies at an affordable cost;

(h) To provide accessible information to persons with disabilities about mobility aids, devices and assistive technologies, including new technologies, as well as other forms of assistance, support services and facilities;

(i) To promote the training of professionals and staff working with persons with disabilities in the rights recognized in the present Convention so as to better provide the assistance and services guaranteed by those rights.

2. With regard to economic, social and cultural rights, each State Party undertakes to take measures to the maximum of its available resources and, where needed, within the framework of international cooperation, with a view to achieving progressively the full realization of these rights, without prejudice to those obligations contained in the present Convention that are immediately applicable according to international law.

3. In the development and implementation of legislation and policies to implement the present Convention, and in other decision-making processes concerning issues relating to persons with disabilities, States Parties shall closely consult with and actively involve persons with disabilities, including children with disabilities, through their representative organizations.

4. Nothing in the present Convention shall affect any provisions which are more conducive to the realization of the rights of persons with disabilities and which may be contained in the law of a State Party or international law in force for that State. There shall be no restriction upon or derogation from any of the

human rights and fundamental freedoms recognized or existing in any State Party to the present Convention pursuant to law, conventions, regulation or custom on the pretext that the present Convention does not recognize such rights or freedoms or that it recognizes them to a lesser extent.

5. The provisions of the present Convention shall extend to all parts of federal States without any limitations or exceptions.

Article 5 **Equality and non-discrimination**

1. States Parties recognize that all persons are equal before and under the law and are entitled without any discrimination to the equal protection and equal benefit of the law.

2. States Parties shall prohibit all discrimination on the basis of disability and guarantee to persons with disabilities equal and effective legal protection against discrimination on all grounds.

3. In order to promote equality and eliminate discrimination, States Parties shall take all appropriate steps to ensure that reasonable accommodation is provided.

4. Specific measures which are necessary to accelerate or achieve de facto equality of persons with disabilities shall not be considered discrimination under the terms of the present Convention.

Article 6 **Women with disabilities**

1. States Parties recognize that women and girls with disabilities are subject to multiple discrimination, and in this regard shall take measures to ensure the full and equal enjoyment by them of all human rights and fundamental freedoms.

2. States Parties shall take all appropriate measures to ensure the full development, advancement and empowerment of women, for the purpose of guaranteeing them the exercise and enjoyment of the human rights and fundamental freedoms set out in the present Convention.

Article 7 **Children with disabilities**

1. States Parties shall take all necessary measures to ensure the full enjoyment by children with disabilities of all human rights and fundamental freedoms on an equal basis with other children.

2. In all actions concerning children with disabilities, the best interests of the child shall be a primary consideration.

3. States Parties shall ensure that children with disabilities have the right to express their views freely on all matters affecting them, their views being given due weight in accordance with their age and maturity, on an equal basis with other children, and to be provided with disability and age-appropriate assistance to realize that right.

Article 8 Awareness-raising

1. States Parties undertake to adopt immediate, effective and appropriate measures:

(a) To raise awareness throughout society, including at the family level, regarding persons with disabilities, and to foster respect for the rights and dignity of persons with disabilities;

(b) To combat stereotypes, prejudices and harmful practices relating to persons with disabilities, including those based on sex and age, in all areas of life;

(c) To promote awareness of the capabilities and contributions of persons with disabilities.

2. Measures to this end include:

(a) Initiating and maintaining effective public awareness campaigns designed:

(i) To nurture receptiveness to the rights of persons with disabilities;

(ii) To promote positive perceptions and greater social awareness towards persons with disabilities;

(iii) To promote recognition of the skills, merits and abilities of persons with disabilities, and of their contributions to the workplace and the labour market;

(b) Fostering at all levels of the education system, including in all children from an early age, an attitude of respect for the rights of persons with disabilities;

(c) Encouraging all organs of the media to portray persons with disabilities in a manner consistent with the purpose of the present Convention;

(d) Promoting awareness-training programmes regarding persons with disabilities and the rights of persons with disabilities.

Article 9 Accessibility

1. To enable persons with disabilities to live independently and participate fully in all aspects of life, States Parties shall take appropriate measures to ensure to persons with disabilities access, on an equal basis with others, to the physical environment, to transportation, to information and communications, including information and communications technologies and systems, and to other facilities and services open or provided to the public, both in urban and in rural areas. These measures, which shall include the identification and elimination of obstacles and barriers to accessibility, shall apply to, inter alia:

(a) Buildings, roads, transportation and other indoor and outdoor facilities, including schools, housing, medical facilities and workplaces;

(b) Information, communications and other services, including electronic services and emergency services.

2. States Parties shall also take appropriate measures:

(a) To develop, promulgate and monitor the implementation of minimum standards and guidelines for the accessibility of facilities and services open or provided to the public;

(b) To ensure that private entities that offer facilities and services which are open or provided to the public take into account all aspects of accessibility for persons with disabilities;

(c) To provide training for stakeholders on accessibility issues facing persons with disabilities;

(d) To provide in buildings and other facilities open to the public signage in Braille and in easy to read and understand forms;

(e) To provide forms of live assistance and intermediaries, including guides, readers and professional sign language interpreters, to facilitate accessibility to buildings and other facilities open to the public;

(f) To promote other appropriate forms of assistance and support to persons with disabilities to ensure their access to information;

(g) To promote access for persons with disabilities to new information and communications technologies and systems, including the Internet;

(h) To promote the design, development, production and distribution of accessible information and communications technologies and systems at an early stage, so that these technologies and systems become accessible at minimum cost.

Article 10 Right to life

States Parties reaffirm that every human being has the inherent right to life and shall take all necessary measures to ensure its effective enjoyment by persons with disabilities on an equal basis with others.

Article 11 Situations of risk and humanitarian emergencies

States Parties shall take, in accordance with their obligations under international law, including international humanitarian law and international *human rights law*, all necessary measures to ensure the protection and safety of persons with disabilities in situations of risk, including situations of armed conflict, humanitarian emergencies and the occurrence of natural disasters.

Article 12 Equal recognition before the law

1. States Parties reaffirm that persons with disabilities have the right to recognition everywhere as persons before the law.
2. States Parties shall recognize that persons with disabilities enjoy legal capacity on an equal basis with others in all aspects of life.
3. States Parties shall take appropriate measures to provide access by persons with disabilities to the support they may require in exercising their legal capacity.
4. States Parties shall ensure that all measures that relate to the exercise of legal capacity provide for appropriate and effective safeguards to prevent abuse in accordance with international human rights law. Such safeguards shall ensure that measures relating to the exercise of legal capacity respect the rights, will and preferences of the person, are free of conflict of interest and undue influence, are proportional and tailored to the person's circumstances, apply for the shortest time possible and are subject to regular review by a competent, independent and impartial authority or judicial body. The

safeguards shall be proportional to the degree to which such measures affect the person's rights and interests.

5. Subject to the provisions of this article, States Parties shall take all appropriate and effective measures to ensure the equal right of persons with disabilities to own or inherit property, to control their own financial affairs and to have equal access to bank loans, mortgages and other forms of financial credit, and shall ensure that persons with disabilities are not arbitrarily deprived of their property.

Article 13 **Access to justice**

1. States Parties shall ensure effective access to justice for persons with disabilities on an equal basis with others, including through the provision of procedural and age-appropriate accommodations, in order to facilitate their effective role as direct and indirect participants, including as witnesses, in all legal proceedings, including at investigative and other preliminary stages.

2. In order to help to ensure effective access to justice for persons with disabilities, States Parties shall promote appropriate training for those working in the field of administration of justice, including police and prison staff.

Article 14 **Liberty and security of person**

1. States Parties shall ensure that persons with disabilities, on an equal basis with others:

(a) Enjoy the right to liberty and security of person;

(b) Are not deprived of their liberty unlawfully or arbitrarily, and that any deprivation of liberty is in conformity with the law, and that the existence of a disability shall in no case justify a deprivation of liberty.

2. States Parties shall ensure that if persons with disabilities are deprived of their liberty through any process, they are, on an equal basis with others, entitled to guarantees in accordance with international human rights law and shall be treated in compliance with the objectives and principles of the present Convention, including by provision of reasonable accommodation.

Article 15
**Freedom from torture or cruel, inhuman or degrading
treatment or punishment**

1. No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. In particular, no one shall be subjected without his or her free consent to medical or scientific experimentation.
2. States Parties shall take all effective legislative, administrative, judicial or other measures to prevent persons with disabilities, on an equal basis with others, from being subjected to torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

Article 16
Freedom from exploitation, violence and abuse

1. States Parties shall take all appropriate legislative, administrative, social, educational and other measures to protect persons with disabilities, both within and outside the home, from all forms of exploitation, violence and abuse, including their gender-based aspects.
2. States Parties shall also take all appropriate measures to prevent all forms of exploitation, violence and abuse by ensuring, inter alia, appropriate forms of gender- and age-sensitive assistance and support for persons with disabilities and their families and caregivers, including through the provision of information and education on how to avoid, recognize and report instances of exploitation, violence and abuse. States Parties shall ensure that protection services are age-, gender- and disability-sensitive.
3. In order to prevent the occurrence of all forms of exploitation, violence and abuse, States Parties shall ensure that all facilities and programmes designed to serve persons with disabilities are effectively monitored by independent authorities.
4. States Parties shall take all appropriate measures to promote the physical, cognitive and psychological recovery, rehabilitation and social reintegration of persons with disabilities who become victims of any form of exploitation, violence or abuse, including through the provision of protection services. Such recovery and reintegration shall take place in an environment that fosters the health, welfare, self-respect, dignity and autonomy of the person and takes into account gender- and age-specific needs.
5. States Parties shall put in place effective legislation and policies, including women- and child-focused legislation and policies, to ensure that instances of exploitation, violence and abuse against persons with disabilities are identified, investigated and, where appropriate, prosecuted.

Article 17
Protecting the integrity of the person

Every person with disabilities has a right to respect for his or her physical and mental integrity on an equal basis with others.

Article 18
Liberty of movement and nationality

1. States Parties shall recognize the rights of persons with disabilities to liberty of movement, to freedom to choose their residence and to a nationality, on an equal basis with others, including by ensuring that persons with disabilities:

(a) Have the right to acquire and change a nationality and are not deprived of their nationality arbitrarily or on the basis of disability;

(b) Are not deprived, on the basis of disability, of their ability to obtain, possess and utilize documentation of their nationality or other documentation of identification, or to utilize relevant processes such as immigration proceedings, that may be needed to facilitate exercise of the right to liberty of movement;

(c) Are free to leave any country, including their own;

(d) Are not deprived, arbitrarily or on the basis of disability, of the right to enter their own country.

2. Children with disabilities shall be registered immediately after birth and shall have the right from birth to a name, the right to acquire a nationality and, as far as possible, the right to know and be cared for by their parents.

Article 19
**Living independently and being included in
the community**

States Parties to the present Convention recognize the equal right of all persons with disabilities to live in the community, with choices equal to others, and shall take effective and appropriate measures to facilitate full enjoyment by persons with disabilities of this right and their full inclusion and participation in the community, including by ensuring that:

(a) Persons with disabilities have the opportunity to choose their place of residence and where and with whom they live on an equal basis with others and are not obliged to live in a particular living arrangement;

(b) Persons with disabilities have access to a range of in-home, residential and other community support services, including personal assistance necessary to support living and inclusion in the community, and to prevent isolation or segregation from the community;

(c) Community services and facilities for the general population are available on an equal basis to persons with disabilities and are responsive to their needs.

Article 20

Personal mobility

States Parties shall take effective measures to ensure personal mobility with the greatest possible independence for persons with disabilities, including by:

(a) Facilitating the personal mobility of persons with disabilities in the manner and at the time of their choice, and at affordable cost;

(b) Facilitating access by persons with disabilities to quality mobility aids, devices, assistive technologies and forms of live assistance and intermediaries, including by making them available at affordable cost;

(c) Providing training in mobility skills to persons with disabilities and to specialist staff working with persons with disabilities;

(d) Encouraging entities that produce mobility aids, devices and assistive technologies to take into account all aspects of mobility for persons with disabilities.

Article 21

Freedom of expression and opinion, and access to information

States Parties shall take all appropriate measures to ensure that persons with disabilities can exercise the right to freedom of expression and opinion, including the freedom to seek, receive and impart information and ideas on an equal basis with others and through all forms of communication of their choice, as defined in article 2 of the present Convention, including by:

(a) Providing information intended for the general public to persons with disabilities in accessible formats and technologies appropriate to different kinds of disabilities in a timely manner and without additional cost;

(b) Accepting and facilitating the use of sign languages, Braille, augmentative and alternative communication, and all other accessible means,

modes and formats of communication of their choice by persons with disabilities in official interactions;

(c) Urging private entities that provide services to the general public, including through the Internet, to provide information and services in accessible and usable formats for persons with disabilities;

(d) Encouraging the mass media, including providers of information through the Internet, to make their services accessible to persons with disabilities;

(e) Recognizing and promoting the use of sign languages.

Article 22 Respect for privacy

1. No person with disabilities, regardless of place of residence or living arrangements, shall be subjected to arbitrary or unlawful interference with his or her privacy, family, home or correspondence or other types of communication or to unlawful attacks on his or her honour and reputation. Persons with disabilities have the right to the protection of the law against such interference or attacks.

2. States Parties shall protect the privacy of personal, health and rehabilitation information of persons with disabilities on an equal basis with others.

Article 23 Respect for home and the family

1. States Parties shall take effective and appropriate measures to eliminate discrimination against persons with disabilities in all matters relating to marriage, family, parenthood and relationships, on an equal basis with others, so as to ensure that:

(a) The right of all persons with disabilities who are of marriageable age to marry and to found a family on the basis of free and full consent of the intending spouses is recognized;

(b) The rights of persons with disabilities to decide freely and responsibly on the number and spacing of their children and to have access to age-appropriate information, reproductive and family planning education are recognized, and the means necessary to enable them to exercise these rights are provided;

(c) Persons with disabilities, including children, retain their fertility on an equal basis with others.

2. States Parties shall ensure the rights and responsibilities of persons with disabilities, with regard to guardianship, wardship, trusteeship, adoption of children or similar institutions, where these concepts exist in national legislation; in all cases the best interests of the child shall be paramount. States Parties shall render appropriate assistance to persons with disabilities in the performance of their child-rearing responsibilities.

3. States Parties shall ensure that children with disabilities have equal rights with respect to family life. With a view to realizing these rights, and to prevent concealment, abandonment, neglect and segregation of children with disabilities, States Parties shall undertake to provide early and comprehensive information, services and support to children with disabilities and their families.

4. States Parties shall ensure that a child shall not be separated from his or her parents against their will, except when competent authorities subject to judicial review determine, in accordance with applicable law and procedures, that such separation is necessary for the best interests of the child. In no case shall a child be separated from parents on the basis of a disability of either the child or one or both of the parents.

5. States Parties shall, where the immediate family is unable to care for a child with disabilities, undertake every effort to provide alternative care within the wider family, and failing that, within the community in a family setting.

Article 24 **Education**

1. States Parties recognize the right of persons with disabilities to education. With a view to realizing this right without discrimination and on the basis of equal opportunity, States Parties shall ensure an inclusive education system at all levels and lifelong learning directed to:

(a) The full development of human potential and sense of dignity and self-worth, and the strengthening of respect for human rights, fundamental freedoms and human diversity;

(b) The development by persons with disabilities of their personality, talents and creativity, as well as their mental and physical abilities, to their fullest potential;

(c) Enabling persons with disabilities to participate effectively in a free society.

2. In realizing this right, States Parties shall ensure that:

(a) Persons with disabilities are not excluded from the general education system on the basis of disability, and that children with disabilities are not excluded from free and compulsory primary education, or from secondary education, on the basis of disability;

(b) Persons with disabilities can access an inclusive, quality and free primary education and secondary education on an equal basis with others in the communities in which they live;

(c) Reasonable accommodation of the individual's requirements is provided;

(d) Persons with disabilities receive the support required, within the general education system, to facilitate their effective education;

(e) Effective individualized support measures are provided in environments that maximize academic and social development, consistent with the goal of full inclusion.

3. States Parties shall enable persons with disabilities to learn life and social development skills to facilitate their full and equal participation in education and as members of the community. To this end, States Parties shall take appropriate measures, including:

(a) Facilitating the learning of Braille, alternative script, augmentative and alternative modes, means and formats of communication and orientation and mobility skills, and facilitating peer support and mentoring;

(b) Facilitating the learning of sign language and the promotion of the linguistic identity of the deaf community;

(c) Ensuring that the education of persons, and in particular children, who are blind, deaf or deafblind, is delivered in the most appropriate languages and modes and means of communication for the individual, and in environments which maximize academic and social development.

4. In order to help ensure the realization of this right, States Parties shall take appropriate measures to employ teachers, including teachers with disabilities, who are qualified in sign language and/or Braille, and to train professionals and staff who work at all levels of education. Such training shall incorporate disability awareness and the use of appropriate augmentative and alternative modes, means and formats of communication, educational techniques and materials to support persons with disabilities.

5. *States Parties shall ensure that persons with disabilities are able to access general tertiary education, vocational training, adult education and lifelong learning without discrimination and on an equal basis with others. To this end, States Parties shall ensure that reasonable accommodation is provided to persons with disabilities.*

Article 25 **Health**

States Parties recognize that persons with disabilities have the right to the enjoyment of the highest attainable standard of health without discrimination on the basis of disability. States Parties shall take all appropriate measures to ensure access for persons with disabilities to health services that are gender-sensitive, including health-related rehabilitation. In particular, States Parties shall:

(a) Provide persons with disabilities with the same range, quality and standard of free or affordable health care and programmes as provided to other persons, including in the area of sexual and reproductive health and population-based public health programmes;

(b) Provide those health services needed by persons with disabilities specifically because of their disabilities, including early identification and intervention as appropriate, and services designed to minimize and prevent further disabilities, including among children and older persons;

(c) Provide these health services as close as possible to people's own communities, including in rural areas;

(d) Require health professionals to provide care of the same quality to persons with disabilities as to others, including on the basis of free and informed consent by, inter alia, raising awareness of the human rights, dignity, autonomy and needs of persons with disabilities through training and the promulgation of ethical standards for public and private health care;

(e) Prohibit discrimination against persons with disabilities in the provision of health insurance, and life insurance where such insurance is permitted by national law, which shall be provided in a fair and reasonable manner;

(f) Prevent discriminatory denial of health care or health services or food and fluids on the basis of disability.

Article 26

Habilitation and rehabilitation

1. States Parties shall take effective and appropriate measures, including through peer support, to enable persons with disabilities to attain and maintain maximum independence, full physical, mental, social and vocational ability, and full inclusion and participation in all aspects of life. To that end, States Parties shall organize, strengthen and extend comprehensive habilitation and rehabilitation services and programmes, particularly in the areas of health, employment, education and social services, in such a way that these services and programmes:

(a) Begin at the earliest possible stage, and are based on the multidisciplinary assessment of individual needs and strengths;

(b) Support participation and inclusion in the community and all aspects of society, are voluntary, and are available to persons with disabilities as close as possible to their own communities, including in rural areas.

2. States Parties shall promote the development of initial and continuing training for professionals and staff working in habilitation and rehabilitation services.

3. States Parties shall promote the availability, knowledge and use of assistive devices and technologies, designed for persons with disabilities, as they relate to habilitation and rehabilitation.

Article 27

Work and employment

1. States Parties recognize the right of persons with disabilities to work, on an equal basis with others; this includes the right to the opportunity to gain a living by work freely chosen or accepted in a labour market and work environment that is open, inclusive and accessible to persons with disabilities. States Parties shall safeguard and promote the realization of the right to work, including for those who acquire a disability during the course of employment, by taking appropriate steps, including through legislation, to, inter alia:

(a) Prohibit discrimination on the basis of disability with regard to all matters concerning all forms of employment, including conditions of recruitment, hiring and employment, continuance of employment, career advancement and safe and healthy working conditions;

(b) Protect the rights of persons with disabilities, on an equal basis with others, to just and favourable conditions of work, including equal opportunities and equal remuneration for work of equal value, safe and healthy

working conditions, including protection from harassment, and the redress of grievances;

(c) Ensure that persons with disabilities are able to exercise their labour and trade union rights on an equal basis with others;

(d) Enable persons with disabilities to have effective access to general technical and vocational guidance programmes, placement services and vocational and continuing training;

(e) Promote employment opportunities and career advancement for persons with disabilities in the labour market, as well as assistance in finding, obtaining, maintaining and returning to employment;

(f) Promote opportunities for self-employment, entrepreneurship, the development of cooperatives and starting one's own business;

(g) Employ persons with disabilities in the public sector;

(h) Promote the employment of persons with disabilities in the private sector through appropriate policies and measures, which may include affirmative action programmes, incentives and other measures;

(i) Ensure that reasonable accommodation is provided to persons with disabilities in the workplace;

(j) Promote the acquisition by persons with disabilities of work experience in the open labour market;

(k) Promote vocational and professional rehabilitation, job retention and return-to-work programmes for persons with disabilities.

2. States Parties shall ensure that persons with disabilities are not held in slavery or in servitude, and are protected, on an equal basis with others, from forced or compulsory labour.

Article 28

Adequate standard of living and social protection

1. States Parties recognize the right of persons with disabilities to an adequate standard of living for themselves and their families, including adequate food, clothing and housing, and to the continuous improvement of living conditions, and shall take appropriate steps to safeguard and promote the realization of this right without discrimination on the basis of disability.

2. States Parties recognize the right of persons with disabilities to social protection and to the enjoyment of that right without discrimination on the basis of disability, and shall take appropriate steps to safeguard and promote the realization of this right, including measures:

(a) To ensure equal access by persons with disabilities to clean water services, and to ensure access to appropriate and affordable services, devices and other assistance for disability-related needs;

(b) To ensure access by persons with disabilities, in particular women and girls with disabilities and older persons with disabilities, to social protection programmes and poverty reduction programmes;

(c) To ensure access by persons with disabilities and their families living in situations of poverty to assistance from the State with disability-related expenses, including adequate training, counselling, financial assistance and respite care;

(d) To ensure access by persons with disabilities to public housing programmes;

(e) To ensure equal access by persons with disabilities to retirement benefits and programmes.

Article 29 **Participation in political and public life**

States Parties shall guarantee to persons with disabilities political rights and the opportunity to enjoy them on an equal basis with others, and shall undertake:

(a) To ensure that persons with disabilities can effectively and fully participate in political and public life on an equal basis with others, directly or through freely chosen representatives, including the right and opportunity for persons with disabilities to vote and be elected, inter alia, by:

(i) Ensuring that voting procedures, facilities and materials are appropriate, accessible and easy to understand and use;

(ii) Protecting the right of persons with disabilities to vote by secret ballot in elections and public referendums without intimidation, and to stand for elections, to effectively hold office and perform all public functions at all levels of government, facilitating the use of assistive and new technologies where appropriate;

(iii) Guaranteeing the free expression of the will of persons with disabilities as electors and to this end, where necessary, at their request, allowing assistance in voting by a person of their own choice;

(b) To promote actively an environment in which persons with disabilities can effectively and fully participate in the conduct of public affairs, without discrimination and on an equal basis with others, and encourage their participation in public affairs, including:

(i) Participation in non-governmental organizations and associations concerned with the public and political life of the country, and in the activities and administration of political parties;

(ii) Forming and joining organizations of persons with disabilities to represent persons with disabilities at international, national, regional and local levels.

Article 30 **Participation in cultural life, recreation,** **leisure and sport**

1. States Parties recognize the right of persons with disabilities to take part on an equal basis with others in cultural life, and shall take all appropriate measures to ensure that persons with disabilities:

(a) Enjoy access to cultural materials in accessible formats;

(b) Enjoy access to television programmes, films, theatre and other cultural activities, in accessible formats;

(c) Enjoy access to places for cultural performances or services, such as theatres, museums, cinemas, libraries and tourism services, and, as far as possible, enjoy access to monuments and sites of national cultural importance.

2. States Parties shall take appropriate measures to enable persons with disabilities to have the opportunity to develop and utilize their creative, artistic and intellectual potential, not only for their own benefit, but also for the enrichment of society.

3. States Parties shall take all appropriate steps, in accordance with international law, to ensure that laws protecting intellectual property rights do not constitute an unreasonable or discriminatory barrier to access by persons with disabilities to cultural materials.

4. Persons with disabilities shall be entitled, on an equal basis with others, to recognition and support of their specific cultural and linguistic identity, including sign languages and deaf culture.

5. With a view to enabling persons with disabilities to participate on an equal basis with others in recreational, leisure and sporting activities, States Parties shall take appropriate measures:

(a) To encourage and promote the participation, to the fullest extent possible, of persons with disabilities in mainstream sporting activities at all levels;

(b) To ensure that persons with disabilities have an opportunity to organize, develop and participate in disability-specific sporting and recreational activities and, to this end, encourage the provision, on an equal basis with others, of appropriate instruction, training and resources;

(c) To ensure that persons with disabilities have access to sporting, recreational and tourism venues;

(d) To ensure that children with disabilities have equal access with other children to participation in play, recreation and leisure and sporting activities, including those activities in the school system;

(e) To ensure that persons with disabilities have access to services from those involved in the organization of recreational, tourism, leisure and sporting activities.

Article 31 **Statistics and data collection**

1. States Parties undertake to collect appropriate information, including statistical and research data, to enable them to formulate and implement policies to give effect to the present Convention. The process of collecting and maintaining this information shall:

(a) Comply with legally established safeguards, including legislation on data protection, to ensure confidentiality and respect for the privacy of persons with disabilities;

(b) Comply with internationally accepted norms to protect human rights and fundamental freedoms and ethical principles in the collection and use of statistics.

2. The information collected in accordance with this article shall be disaggregated, as appropriate, and used to help assess the implementation of

States Parties' obligations under the present Convention and to identify and address the barriers faced by persons with disabilities in exercising their rights.

3. States Parties shall assume responsibility for the dissemination of these statistics and ensure their accessibility to persons with disabilities and others.

Article 32 International cooperation

1. States Parties recognize the importance of international cooperation and its promotion, in support of national efforts for the realization of the purpose and objectives of the present Convention, and will undertake appropriate and effective measures in this regard, between and among States and, as appropriate, in partnership with relevant international and regional organizations and civil society, in particular organizations of persons with disabilities. Such measures could include, inter alia:

(a) Ensuring that international cooperation, including international development programmes, is inclusive of and accessible to persons with disabilities;

(b) Facilitating and supporting capacity-building, including through the exchange and sharing of information, experiences, training programmes and best practices;

(c) Facilitating cooperation in research and access to scientific and technical knowledge;

(d) Providing, as appropriate, technical and economic assistance, including by facilitating access to and sharing of accessible and assistive technologies, and through the transfer of technologies.

2. The provisions of this article are without prejudice to the obligations of each State Party to fulfil its obligations under the present Convention.

Article 33 National implementation and monitoring

1. States Parties, in accordance with their system of organization, shall designate one or more focal points within government for matters relating to the implementation of the present Convention, and shall give due consideration to the establishment or designation of a coordination mechanism within government to facilitate related action in different sectors and at different levels.

2. States Parties shall, in accordance with their legal and administrative systems, maintain, strengthen, designate or establish within the State Party, a framework, including one or more independent mechanisms, as appropriate, to promote, protect and monitor implementation of the present Convention. When designating or establishing such a mechanism, States Parties shall take into account the principles relating to the status and functioning of national institutions for protection and promotion of human rights.

3. Civil society, in particular persons with disabilities and their representative organizations, shall be involved and participate fully in the monitoring process.

Article 34 **Committee on the Rights of Persons with Disabilities**

1. There shall be established a Committee on the Rights of Persons with Disabilities (hereafter referred to as "the Committee"), which shall carry out the functions hereinafter provided.

2. The Committee shall consist, at the time of entry into force of the present Convention, of twelve experts. After an additional sixty ratifications or accessions to the Convention, the membership of the Committee shall increase by six members, attaining a maximum number of eighteen members.

3. The members of the Committee shall serve in their personal capacity and shall be of high moral standing and recognized competence and experience in the field covered by the present Convention. When nominating their candidates, States Parties are invited to give due consideration to the provision set out in article 4, paragraph 3, of the present Convention.

4. The members of the Committee shall be elected by States Parties, consideration being given to equitable geographical distribution, representation of the different forms of civilization and of the principal legal systems, balanced gender representation and participation of experts with disabilities.

5. The members of the Committee shall be elected by secret ballot from a list of persons nominated by the States Parties from among their nationals at meetings of the Conference of States Parties. At those meetings, for which two thirds of States Parties shall constitute a quorum, the persons elected to the Committee shall be those who obtain the largest number of votes and an absolute majority of the votes of the representatives of States Parties present and voting.

6. The initial election shall be held no later than six months after the date of entry into force of the present Convention. At least four months before the date of each election, the Secretary-General of the United Nations shall

address a letter to the States Parties inviting them to submit the nominations within two months. The Secretary-General shall subsequently prepare a list in alphabetical order of all persons thus nominated, indicating the State Parties which have nominated them, and shall submit it to the States Parties to the present Convention.

7. The members of the Committee shall be elected for a term of four years. They shall be eligible for re-election once. However, the term of six of the members elected at the first election shall expire at the end of two years; immediately after the first election, the names of these six members shall be chosen by lot by the chairperson of the meeting referred to in paragraph 5 of this article.

8. The election of the six additional members of the Committee shall be held on the occasion of regular elections, in accordance with the relevant provisions of this article.

9. If a member of the Committee dies or resigns or declares that for any other cause she or he can no longer perform her or his duties, the State Party which nominated the member shall appoint another expert possessing the qualifications and meeting the requirements set out in the relevant provisions of this article, to serve for the remainder of the term.

10. The Committee shall establish its own rules of procedure.

11. The Secretary-General of the United Nations shall provide the necessary staff and facilities for the effective performance of the functions of the Committee under the present Convention, and shall convene its initial meeting.

12. With the approval of the General Assembly of the United Nations, the members of the Committee established under the present Convention shall receive emoluments from United Nations resources on such terms and conditions as the Assembly may decide, having regard to the importance of the Committee's responsibilities.

13. The members of the Committee shall be entitled to the facilities, privileges and immunities of experts on mission for the United Nations as laid down in the relevant sections of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations.

Article 35 **Reports by States Parties**

1. Each State Party shall submit to the Committee, through the Secretary-General of the United Nations, a comprehensive report on measures taken to give effect to its obligations under the present Convention and on the progress

made in that regard, within two years after the entry into force of the present Convention for the State Party concerned.

2. Thereafter, States Parties shall submit subsequent reports at least every four years and further whenever the Committee so requests.

3. The Committee shall decide any guidelines applicable to the content of the reports.

4. A State Party which has submitted a comprehensive initial report to the Committee need not, in its subsequent reports, repeat information previously provided. When preparing reports to the Committee, States Parties are invited to consider doing so in an open and transparent process and to give due consideration to the provision set out in article 4, paragraph 3, of the present Convention.

5. Reports may indicate factors and difficulties affecting the degree of fulfilment of obligations under the present Convention.

Article 36 **Consideration of reports**

1. Each report shall be considered by the Committee, which shall make such suggestions and general recommendations on the report as it may consider appropriate and shall forward these to the State Party concerned. The State Party may respond with any information it chooses to the Committee. The Committee may request further information from States Parties relevant to the implementation of the present Convention.

2. If a State Party is significantly overdue in the submission of a report, the Committee may notify the State Party concerned of the need to examine the implementation of the present Convention in that State Party, on the basis of reliable information available to the Committee, if the relevant report is not submitted within three months following the notification. The Committee shall invite the State Party concerned to participate in such examination. Should the State Party respond by submitting the relevant report, the provisions of paragraph 1 of this article will apply.

3. The Secretary-General of the United Nations shall make available the reports to all States Parties.

4. States Parties shall make their reports widely available to the public in their own countries and facilitate access to the suggestions and general recommendations relating to these reports.

5. The Committee shall transmit, as it may consider appropriate, to the specialized agencies, funds and programmes of the United Nations, and other competent bodies, reports from States Parties in order to address a request or indication of a need for technical advice or assistance contained therein, along with the Committee's observations and recommendations, if any, on these requests or indications.

Article 37

Cooperation between States Parties and the Committee

1. Each State Party shall cooperate with the Committee and assist its members in the fulfilment of their mandate.
2. In its relationship with States Parties, the Committee shall give due consideration to ways and means of enhancing national capacities for the implementation of the present Convention, including through international cooperation.

Article 38

Relationship of the Committee with other bodies

In order to foster the effective implementation of the present Convention and to encourage international cooperation in the field covered by the present Convention:

(a) The specialized agencies and other United Nations organs shall be entitled to be represented at the consideration of the implementation of such provisions of the present Convention as fall within the scope of their mandate. The Committee may invite the specialized agencies and other competent bodies as it may consider appropriate to provide expert advice on the implementation of the Convention in areas falling within the scope of their respective mandates. The Committee may invite specialized agencies and other United Nations organs to submit reports on the implementation of the Convention in areas falling within the scope of their activities;

(b) The Committee, as it discharges its mandate, shall consult, as appropriate, other relevant bodies instituted by international human rights treaties, with a view to ensuring the consistency of their respective reporting guidelines, suggestions and general recommendations, and avoiding duplication and overlap in the performance of their functions.

Article 39

Report of the Committee

The Committee shall report every two years to the General Assembly and to the Economic and Social Council on its activities, and may make

suggestions and general recommendations based on the examination of reports and information received from the States Parties. Such suggestions and general recommendations shall be included in the report of the Committee together with comments, if any, from States Parties.

Article 40
Conference of States Parties

1. The States Parties shall meet regularly in a Conference of States Parties in order to consider any matter with regard to the implementation of the present Convention.

2. No later than six months after the entry into force of the present Convention, the Conference of States Parties shall be convened by the Secretary-General of the United Nations. The subsequent meetings shall be convened by the Secretary-General biennially or upon the decision of the Conference of States Parties.

Article 41
Depositary

The Secretary-General of the United Nations shall be the depositary of the present Convention.

Article 42
Signature

The present Convention shall be open for signature by all States and by regional integration organizations at United Nations Headquarters in New York as of 30 March 2007.

Article 43
Consent to be bound

The present Convention shall be subject to ratification by signatory States and to formal confirmation by signatory regional integration organizations. It shall be open for accession by any State or regional integration organization which has not signed the Convention.

Article 44
Regional integration organizations

1. "Regional integration organization" shall mean an organization constituted by sovereign States of a given region, to which its member States have transferred competence in respect of matters governed by the present Convention. Such organizations shall declare, in their instruments of formal

confirmation or accession, the extent of their competence with respect to matters governed by the present Convention. Subsequently, they shall inform the depositary of any substantial modification in the extent of their competence.

2. References to "States Parties" in the present Convention shall apply to such organizations within the limits of their competence.

3. For the purposes of article 45, paragraph 1, and article 47, paragraphs 2 and 3, of the present Convention, any instrument deposited by a regional integration organization shall not be counted.

4. Regional integration organizations, in matters within their competence, may exercise their right to vote in the Conference of States Parties, with a number of votes equal to the number of their member States that are Parties to the present Convention. Such an organization shall not exercise its right to vote if any of its member States exercises its right, and vice versa.

Article 45 **Entry into force**

1. The present Convention shall enter into force on the thirtieth day after the deposit of the twentieth instrument of ratification or accession.

2. For each State or regional integration organization ratifying, formally confirming or acceding to the present Convention after the deposit of the twentieth such instrument, the Convention shall enter into force on the thirtieth day after the deposit of its own such instrument.

Article 46 **Reservations**

1. Reservations incompatible with the object and purpose of the present Convention shall not be permitted.

2. Reservations may be withdrawn at any time.

Article 47 **Amendments**

1. Any State Party may propose an amendment to the present Convention and submit it to the Secretary-General of the United Nations. The Secretary-General shall communicate any proposed amendments to States Parties, with a request to be notified whether they favour a conference of States Parties for the purpose of considering and deciding upon the proposals. In the event that, within four months from the date of such communication, at least one third of

the States Parties favour such a conference, the Secretary-General shall convene the conference under the auspices of the United Nations. Any amendment adopted by a majority of two thirds of the States Parties present and voting shall be submitted by the Secretary-General to the General Assembly of the United Nations for approval and thereafter to all States Parties for acceptance.

2. An amendment adopted and approved in accordance with paragraph 1 of this article shall enter into force on the thirtieth day after the number of instruments of acceptance deposited reaches two thirds of the number of States Parties at the date of adoption of the amendment. Thereafter, the amendment shall enter into force for any State Party on the thirtieth day following the deposit of its own instrument of acceptance. An amendment shall be binding only on those States Parties which have accepted it.

3. If so decided by the Conference of States Parties by consensus, an amendment adopted and approved in accordance with paragraph 1 of this article which relates exclusively to articles 34, 38, 39 and 40 shall enter into force for all States Parties on the thirtieth day after the number of instruments of acceptance deposited reaches two thirds of the number of States Parties at the date of adoption of the amendment.

Article 48 Denunciation

A State Party may denounce the present Convention by written notification to the Secretary-General of the United Nations. The denunciation shall become effective one year after the date of receipt of the notification by the Secretary-General.

Article 49 Accessible format

The text of the present Convention shall be made available in accessible formats.

Article 50 Authentic texts

The Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts of the present Convention shall be equally authentic.

IN WITNESS THEREOF the undersigned plenipotentiaries, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed the present Convention.

OPTIONAL PROTOCOL TO THE CONVENTION ON THE RIGHTS OF PERSONS WITH DISABILITIES

The States Parties to the present Protocol have agreed as follows:

Article 1

1. A State Party to the present Protocol ("State Party") recognizes the competence of the Committee on the Rights of Persons with Disabilities ("the Committee") to receive and consider communications from or on behalf of individuals or groups of individuals subject to its jurisdiction who claim to be victims of a violation by that State Party of the provisions of the Convention.
2. No communication shall be received by the Committee if it concerns a State Party to the Convention that is not a party to the present Protocol.

Article 2

The Committee shall consider a communication inadmissible when:

- (a) The communication is anonymous;
- (b) The communication constitutes an abuse of the right of submission of such communications or is incompatible with the provisions of the Convention;
- (c) The same matter has already been examined by the Committee or has been or is being examined under another procedure of *international investigation or settlement*;
- (d) All available domestic remedies have not been exhausted. This shall not be the rule where the application of the remedies is unreasonably prolonged or unlikely to bring effective relief;
- (e) It is manifestly ill-founded or not sufficiently substantiated; or when
- (f) The facts that are the subject of the communication occurred prior to the entry into force of the present Protocol for the State Party concerned unless those facts continued after that date.

Article 3

Subject to the provisions of article 2 of the present Protocol, the Committee shall bring any communications submitted to it confidentially to the attention of the State Party. Within six months, the receiving State shall submit to the Committee written explanations or statements clarifying the matter and the remedy, if any, that may have been taken by that State.

Article 4

1. At any time after the receipt of a communication and before a determination on the merits has been reached, the Committee may transmit to the State Party concerned for its urgent consideration a request that the State Party take such interim measures as may be necessary to avoid possible irreparable damage to the victim or victims of the alleged violation.
2. Where the Committee exercises its discretion under paragraph 1 of this article, this does not imply a determination on admissibility or on the merits of the communication.

Article 5

The Committee shall hold closed meetings when examining communications under the present Protocol. After examining a communication, the Committee shall forward its suggestions and recommendations, if any, to the State Party concerned and to the petitioner.

Article 6

1. If the Committee receives reliable information indicating grave or systematic violations by a State Party of rights set forth in the Convention, the Committee shall invite that State Party to cooperate in the examination of the information and to this end submit observations with regard to the information concerned.
2. Taking into account any observations that may have been submitted by the State Party concerned as well as any other reliable information available to it, the Committee may designate one or more of its members to conduct an inquiry and to report urgently to the Committee. Where warranted and with the consent of the State Party, the inquiry may include a visit to its territory.
3. After examining the findings of such an inquiry, the Committee shall transmit these findings to the State Party concerned together with any comments and recommendations.
4. The State Party concerned shall, within six months of receiving the findings, comments and recommendations transmitted by the Committee, submit its observations to the Committee.
5. Such an inquiry shall be conducted confidentially and the cooperation of the State Party shall be sought at all stages of the proceedings.

Article 7

1. The Committee may invite the State Party concerned to include in its report under article 35 of the Convention details of any measures taken in response to an inquiry conducted under article 6 of the present Protocol.
2. The Committee may, if necessary, after the end of the period of six months referred to in article 6, paragraph 4, invite the State Party concerned to inform it of the measures taken in response to such an inquiry.

Article 8

Each State Party may, at the time of signature or ratification of the present Protocol or accession thereto, declare that it does not recognize the competence of the Committee provided for in articles 6 and 7.

Article 9

The Secretary-General of the United Nations shall be the depositary of the present Protocol.

Article 10

The present Protocol shall be open for signature by signatory States and regional integration organizations of the Convention at United Nations Headquarters in New York as of 30 March 2007.

Article 11

The present Protocol shall be subject to ratification by signatory States of the present Protocol which have ratified or acceded to the Convention. It shall be subject to formal confirmation by signatory regional integration organizations of the present Protocol which have formally confirmed or acceded to the Convention. It shall be open for accession by any State or regional integration organization which has ratified, formally confirmed or acceded to the Convention and which has not signed the Protocol.

Article 12

1. "Regional integration organization" shall mean an organization constituted by sovereign States of a given region, to which its member States have transferred competence in respect of matters governed by the Convention and the present Protocol. Such organizations shall declare, in their instruments of formal confirmation or accession, the extent of their competence with respect to matters governed by the Convention and the present Protocol.

Subsequently, they shall inform the depositary of any substantial modification in the extent of their competence.

2. References to “States Parties” in the present Protocol shall apply to such organizations within the limits of their competence.

3. For the purposes of article 13, paragraph 1, and article 15, paragraph 2, of the present Protocol, any instrument deposited by a regional integration organization shall not be counted.

4. Regional integration organizations, in matters within their competence, may exercise their right to vote in the meeting of States Parties, with a number of votes equal to the number of their member States that are Parties to the present Protocol. Such an organization shall not exercise its right to vote if any of its member States exercises its right, and vice versa.

Article 13

1. Subject to the entry into force of the Convention, the present Protocol shall enter into force on the thirtieth day after the deposit of the tenth instrument of ratification or accession.

2. For each State or regional integration organization ratifying, formally confirming or acceding to the present Protocol after the deposit of the tenth such instrument, the Protocol shall enter into force on the thirtieth day after the deposit of its own such instrument.

Article 14

1. Reservations incompatible with the object and purpose of the present Protocol shall not be permitted.

2. Reservations may be withdrawn at any time.

Article 15

1. Any State Party may propose an amendment to the present Protocol and submit it to the Secretary-General of the United Nations. The Secretary-General shall communicate any proposed amendments to States Parties, with a request to be notified whether they favour a meeting of States Parties for the purpose of considering and deciding upon the proposals. In the event that, within four months from the date of such communication, at least one third of the States Parties favour such a meeting, the Secretary-General shall convene the meeting under the auspices of the United Nations. Any amendment adopted by a majority of two thirds of the States Parties present and voting shall be

submitted by the Secretary-General to the General Assembly of the United Nations for approval and thereafter to all States Parties for acceptance.

2. An amendment adopted and approved in accordance with paragraph 1 of this article shall enter into force on the thirtieth day after the number of instruments of acceptance deposited reaches two thirds of the number of States Parties at the date of adoption of the amendment. Thereafter, the amendment shall enter into force for any State Party on the thirtieth day following the deposit of its own instrument of acceptance. An amendment shall be binding only on those States Parties which have accepted it.

Article 16

A State Party may denounce the present Protocol by written notification to the Secretary-General of the United Nations. The denunciation shall become effective one year after the date of receipt of the notification by the Secretary-General.

Article 17

The text of the present Protocol shall be made available in accessible formats.

Article 18

The Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts of the present Protocol shall be equally authentic.

IN WITNESS THEREOF the undersigned plenipotentiaries, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed the present Protocol.

КОНВЕНЦИЈА ЗА ПРАВТА НА ЛИЦА СО ИНВАЛИДНОСТ

Преамбула

Државите страни на оваа Конвенција,

а. Повикувајќи на начелата наведени во Повелбата на Обединетите нации со која се признава вроденото достоинство и вредност и еднаквите неотуѓиви права на сите членови на човековото семејство како темел на слободата, правдата и мирот во светот,

б. Признавајќи дека Обединетите нации во Универзалната декларација за човекови права и Меѓународната конвенција за човековите права се изјасни и согласи дека секој има право на сите права и слободи утврдени во истите, без било каква дискриминација,

в. Потврдувајќи ја универзалноста, неделивоста, зависноста и поврзаноста на сите човекови права и основни слободи и потребата на лицата со инвалидност да им е загарантирано целосно уживање без дискриминација,

г. Повикувајќи се на Меѓународната конвенција за економски, социјални и културни права, Меѓународната конвенција за граѓански и политички права, Меѓународната конвенција за елиминација на сите облици на расна дискриминација, Конвенцијата за елиминација на сите облици на дискриминација на жените, Конвенцијата против измачување и друг вид на сурови, нечовечки и понижувачки третман и казни, Конвенцијата за правата на детето и Меѓународната конвенција за заштита на сите работници емигранти и членовите на нивните семејства,

д. Признавајќи дека инвалидност е произведен концепт и дека истиот е резултат од интеракцијата меѓу лицата со нарушувања и пречките во односот и околината со што се спречува нивното целосно и ефикасно учество во општеството на еднаква основа со другите,

ѓ. Признавајќи ја важноста на начелата и политичките насоки што се содржат во Светската програма за акција на лицата со инвалидност и во Стандардните правила за изедначување на можностите за лицата со инвалидност за влијание врз унапредувањето, формулацијата и оценувањето на политиките, плановите, програмите и акциите на национално, регионално и меѓународно ниво за унапредување на изедначените можности за лицата со инвалидност,

е. Нагласувајќи ја важноста на интегрирањето на прашањата поврзани со инвалидност како интегрален дел од соодветните стратегии на одржлив развој,

ж. Признавајќи, исто така, дека дискриминацијата на секое лице врз основа на инвалидност е повреда на вроденото достоинство и вредност на човекот,

и. Признавајќи ја, исто така, различноста на лицата со инвалидност,

з. Признавајќи ја потребата за унапредување и заштита на човековите права на сите лица со инвалидност, вклучено и оние на кои имаат потреба од поинтензивна поддршка,

- с. Засегнати дека, и покрај различните средства и преземени акции, лицата со инвалидност и понатаму се соочуваат со препреки при нивното учество како еднакви членови на општеството и со повреди на нивните човекови права во сите делови на светот,
- и. Признавајќи ја важноста на меѓународната соработка за подобрување на условите на живеење на лицата со инвалидност во секоја земја, особено во земјите во развој,
- ј. Признавајќи ја вредноста на постојните и потенцијалните придонеси на лицата со инвалидност во однос на благосостојбата во целост и различноста на нивните заедници, и признавајќи дека унапредувањето на целосното уживање на човековите права и основните слободи на лицата со инвалидност, како и нивното целосно учество ќе придонесе за унапредување на нивното чувство на припадност и за значајно унапредување на човековиот, социјалниот и економскиот развој на општеството и искоренување на сиромаштијата,
- к. Признавајќи ја важноста за поединечна автономност и независност на лицата со инвалидност, вклучено и слободата на нивните самостојни избори,
- л. Земајќи предвид дека лицата со инвалидност треба да имаат можност за активно вклучување во процесите на решавање за политиките и програмите, вклучувајќи ги и оние кои непосредно ги засегнуваат,
- љ. Засегнати за тешките услови со кои се соочуваат лицата со инвалидност кои се предмет на многукратни и отежнати облици на дискриминација врз основа на раса, боја, пол, јазик, религија, политички и други мислења, национално, етничко, сиромашно или социјално потекло, имотен, роден, старосен или друг статус,
- м. Признавајќи дека жените и девојките со инвалидност се често под ризик, во и надвор од домот, од насилство, повреда, злоупотреба или небрежен однос, малтретирање и експлоатација,
- н. Признавајќи дека децата со пречки во развојот треба во целост да ги уживаат човековите права и основни слободи на еднаква основа со другите деца, а исто така, повикувајќи и на обврските преземени од страна на државите страни на Конвенцијата за правата на детето,
- њ. Истакнувајќи ја потребата за родова перспектива со сите заложби за целосно унапредување на уживањето на човековите права и основни слободи на лицата со инвалидност,
- о. Истакнувајќи го фактот дека поголем дел од лицата со инвалидност живеат во услови на сиромаштија, а со тоа признавајќи ја критичната потреба од посветување на негативното влијание на сиромаштијата врз лицата со инвалидност,
- п. Имајќи ги предвид условите на мир и безбедност засновани на целосно почитување на целите и начелата содржани во Повелбата на Обединетите нации и сметајќи дека примената на средствата за човекови права се неопходни за целосна заштита на лицата со инвалидност, особено во текот на воени конфликти и странска окупација,

р. Признавајќи ја важноста за достапност до физичка, социјална, економска и културна околина, до здравство и образование и до информации и комуникации со цел да им се овозможи на лицата со инвалидност во целост да ги уживаат човековите права и основни слободи,

с. Сфаќајќи дека поединецот, кој има должности кон другите поединци и кон заедницата на која и припаѓа, има одговорност да се бори за унапредување и почитување на правата признаени во Меѓународниот акт за човекови права,

т. Убедени дека семејството е природна и основна групна единица на општеството и има право на заштита од општеството и државата и дека лицата со инвалидност и членовите на нивните семејства треба да добиваат неопходна заштита и помош за да им се овозможи на семејствата да придонесуваат за целосно и еднакво уживање на правата на лицата со инвалидност,

ќ. Убедени дека обемна и интегрална меѓународна конвенција за унапредување и заштита на правата и достоинството на лицата со попреченост инвалидност значително ќе придонесе за надоместување на длабоката социјална обесправеност на лицата со инвалидност и за унапредување на граѓанските, политичките, економските, социјалните и културните сфери на еднакви можности во земјите во развој и во развиените земји,

Се договорија следново:

Член 1

Цел

Целта на оваа Конвенција е унапредување, заштита и обезбедување на целосното и еднакво уживањето на сите човекови права и основни слободи на лицата со инвалидност, како и унапредување на почитувањето на нивното вродено достоинство.

Лица со инвалидност се оние лица со долготрајни физички, ментални, интелектуални или сетилни нарушувања, кои во интеракција со различни пречки може да ја спречат нивната целосна и ефикасна застапеност во општеството на еднаква основа како и другите.

Член 2

Дефиниции

За цели на оваа Конвенција се подразбираат:

- „Комуникација“ претставува јазици, презентирање на текст, Брајова азбука, комуникација со допир, големи букви, пристапна мултимедијалност, како и пишани, аудио, едноставно јазични софтвери, аугментативни и алтернативни модели, средства и инструменти за комуникација, вклучено и достапна информатичка и комуникациска технологија;

- „Јазик“ претставува говорни и знаковни јазици и други облици на неговорен јазик;
- „Дискриминација врз основа на инвалидност“, значи правење секаква разлика, исклученост или ограничување врз основа на инвалидност со цел или влијание врз нарушување или ништење на признавањето, уживањето или остварувањето, на еднаква основа со другите, на сите човекови права и основни слободи на политичко, економско, социјално, културно, граѓанско и на секое друго поле. Овде се вклучени сите облици на дискриминација, како и негирање на разумно прилагодување;
- „Разумно прилагодување“, значи неопходна и соодветна модификација и прилагодување не предизвикувајќи непропорционален и несоодветен товар, доколку е неопходно во одреден случај, за да им се обезбеди на лицата со инвалидност да ги уживаат или остваруваат човековите права и основните слободи на еднаква основа со другите;
- „Универзален модел“, значи модел или производ, средини, програми и услуги за користење од страна на луѓето до највисок можен обем, без потреба од прилагодување или специјализиран модел. „Универзален модел“ не исклучува помагала за одредени групи на лицата со инвалидност, доколку се неопходни.

Член 3 Основни начела

За начела на оваа Конвенција се подразбираат:

- а. Почитување на вроденото достоинство, индивидуалната автономност, вклучувајќи и слобода на свој избор и независност на лицата;
- б. Индискриминација;
- ц. Целосно и ефикасно учество и вклученост во општеството;
- д. Почитување на разликите и прифаќање на лицата со инвалидност како дел од човековата различност и човештвото;
- е. Рамноправни можности;
- ф. Пристап;
- г. Рамноправност меѓу мажите и жените;
- х. Почитување на развојните способности на децата со пречки во развојот и почитување на правото на децата со пречки во развојот за зачувување на својот идентитет.

Член 4 Основни обврски

1. Државите страни се обврзуваат да обезбедат и промовираат целосно остварување на сите човекови права и основни слободи на сите лица со инвалидност без било каква дискриминација врз основа на попреченост. За таа цел, земјите учеснички се обврзуваат:

- а. да го донесат соодветното законодавство, административни и други мерки за спроведување на правата признаени во оваа Конвенција;
- б. да ги преземат сите соодветни мерки, вклучувајќи го и законодавството за измена или укинување на постојните закони, регулативи, обичаи и практики, кои претставуваат дискриминација на лицата со инвалидност;
- в. да ја земат предвид заштитата и унапредувањето на човековите права на лицата со инвалидност во сите политики и програми;
- г. да го избегнат влегувањето на секој акт или пракса која е недоследна на оваа Конвенција и да обезбедат јавните органи и институции да постапуваат во согласност со оваа Конвенција;
- д. да ги преземат сите соодветни мерки за елиминација на дискриминацијата врз основа на инвалидност од страна на сите луѓе, организации или приватни претпријатија;
- ф. да преземат или промовираат истражување и подобрување на универзално изработените производи, услуги, опрема и капацитети, како што е дефинирано во член 2 на оваа Конвенција, за што е потребно минимално можно прилагодување и минимални трошоци за да се исполнат посебните потреби на лица со инвалидност, унапредување на нивната достапност и користење и да се подобри универзалниот модел во развојот на стандардите и насоките;
- е. да преземат или промовираат истражување и подобрување, како и унапредување на достапноста и користењето на нови технологии, вклучувајќи и информатички и комуникациски технологии, подвижни помагала, справи и помошни технологии, соодветни за лицата со инвалидност, давајќи приоритет на технологии со достапни цени;
- ж. да им обезбеди пристап до информации на лицата со инвалидност во врска со подвижни помагала, справи и помошни технологии, како и други форми на помош, подржани услуги и капацитети;
- з. да промовира обука на професионалци и персонал кој работи со лицата со инвалидност во врска со правата признаени во оваа Конвенција, со цел подобро обезбедување на помош и услуги загарантирани со овие права;

2. Во однос на економските, социјалните и културните права, секоја држава страна да преземе мерки преку максимално искористување на расположливите ресурси, а доколку е неопходно, во рамките на меѓународната соработка, со цел да се постигне постепено и целосно остварување на овие права, не доведувајќи ги во прашање обврските содржани во оваа Конвенција кои се веднаш применливи во согласност со меѓународното право.

3. Во однос на развојот и спроведувањето на правото и политиките за спроведување на оваа Конвенција, како и на другите процеси за донесување одлуки во врска со прашањата кои се однесуваат на лицата со инвалидност, земјите учеснички тесно ќе

соработуваат и активно ќе ги вклучат лицата со инвалидност, како и децата со пречки во развојот, преку нивните релевантни организации.

4. Оваа Конвенција нема да влијае врз други одредби кои се покорисни за остварување на правата на лицата со инвалидност, содржани во законодавството на држава страна или во меѓународното право кое е на сила во таа држава. Не постои ограничување или отстапување од сите човекови права и основни слободи признаени или постоечки во било која држава страна на оваа Конвенција врз основа на закон, конвенции, регулатива или обичај, под изговор дека оваа Конвенција не признава вакви права или слободи, или ги признава во помал обем.

5. Одредбите на оваа Конвенција се однесуваат на сите делови на сојузните држави, без ограничувања или исклучоци.

Член 5

Рамноправност и индискриминација

1. Државите страни признаваат дека сите луѓе се еднакви пред и според законот и имаат право, без било каква дискриминација, на еднаква заштита и еднаква придобивка од законот.

2. Државите страни забрануваат секаква дискриминација врз основа на инвалидност и им гарантираат на лицата со инвалидност еднаква и ефикасна законска заштита од дискриминација на секава основа.

3. Со цел промовирање на рамноправноста и елиминирање на дискриминацијата, државите страни ги преземаат сите соодветни чекори да осигураат дека е обезбедено разумно прилагодување.

4. Посебните мерки неопходни за забрзување и постигнување на фактичка рамноправност на лицата со инвалидност не се смета за дискриминација според условите на оваа Конвенција.

Член 6

Жени со инвалидност

1. Државите страни признаваат дека жените и девојките со инвалидност се предмет на многукратни дискриминации и во овој правец ќе преземат мерки за да обезбедат нивно целосно и еднакво уживање на сите човекови права и основни слободи.

2. Државите страни ги преземаат сите соодветни мерки за да обезбедат целосен развој, унапредување и еманципација на жените со цел гарантирање и уживање на човековите права и основни слободи утврдени во оваа Конвенција.

Член 7

Деца со пречки во развојот

1. Државите страни ги преземаат сите неопходни мерки, за да обезбедат целосно уживање на сите човекови права и основни слободи на децата со пречки во развојот врз еднаква основа со другите деца.

2. При преземањето на сите акции во однос на децата со пречки во развојот, како примарна грижа се зема предвид најдобриот интерес на детето.

3. Државите страни се погрижуваат децата со пречки во развојот имаат право слободно да ги изразат своите гледишта за сите проблеми кои ги засегаат, а на кои ќе се даде должно внимание во согласност со нивната возраст и зрелост, на еднаква основа со други деца, а да им се овозможи соодветна помош во однос на инвалидност и возраст со цел остварување на соодветното право.

Член 8

Подигање на свеста

1. Државите страни се обврзуваат да донесат непосредни, ефикасни и соодветни мерки за:

а. подигање на свеста преку општеството, вклучено и нивото на семејство во однос на лицата со инвалидност и поттикнување на почитувањето на правата и достоинството на лицата со инвалидност;

б. спречување на стереотипите, предрасудите и штетни практики во однос на лицата со инвалидност, вклучувајќи и врз основа на пол и возраст, во сите области на живот;

в. промовирање свест за способностите и придонесите на лицата со инвалидност.

За таа цел мерките вклучуваат:

а. Иницирање и одржување на ефикасни кампањи за јавната свест наменети за:

и. поттикнување на почитување на правата на лицата со инвалидност

ии. развој на позитивни перцепции и поголема социјална свест кон лицата со инвалидност;

иии. развој на признавањето на вештините, заслугите и можностите на лицата со инвалидност и нивните придонеси на работното место и пазарот на труд;

б. Промовирање на почитувањето на правата на лицата со инвалидност, на сите нивоа на образовниот систем, вклучувајќи ги сите деца од најрана возраст;

в. Поттикнување на сите тела на медиумите, да ги прикажуваат лицата со инвалидност на начин доследен на целите на оваа Конвенција;

- г. Промовирање програми за обука за подигање на свеста, во однос на лицата со инвалидност и за правата на лицата со инвалидност.

Член 9 Достапност

1. Со цел да им се овозможи на лицата со инвалидност да живеат независно и во целост да учествуваат во сите аспекти на животот, земјите учеснички преземаат соодветни мерки за да им обезбедат на лицата со инвалидност пристап, на еднаква основа со другите, до просторната околина, транспорт, информации и комуникации, вклучувајќи и до информатичките и комуникациските технологии и системи, како и до други капацитети и услуги отворени или обезбедени за јавноста, во урбаните и во руралните области. Овие мерки, во кои е вклучено идентификацијата и елиминацијата на препреки и бариери за пристап, меѓу другото, се однесуваат на:

- а. Објекти, патишта, транспортни и други внатрешни и надворешни средства и капацитети, вклучувајќи и училишта, домови, медицински објекти и работни места;
- б. Информации, комуникации и други услуги, вклучувајќи и електронски и итни служби.

2. Исто така, државите страни ќе преземат соодветни мерки и за:

- а. Развој, ширење и следење на спроведувањето на минимални стандарди и насоки за пристапност до капацитети и служби отворени и обезбедени за јавноста;
- б. Обезбедување приватните ентитети кои нудат капацитети и услуги отворени и обезбедени за јавноста, да ги земат предвид сите аспекти на пристапност за лицата со инвалидност;
- в. Обезбедување обука за партнерите, во однос на прашањата за пристапност, со кои се соочуваат лицата со инвалидност;
- г. Обезбедување ознаки со Брајова азбука во лесно читлива и разбирлива форма во објектите и другите капацитети отворени за јавност;
- д. Обезбедување облици на помошници и посредници, вклучувајќи и водичи, читачи и професионални толкувачи на знаковниот јазик, со цел да се поедностави пристапноста во објекти и други капацитети отворени за јавност;
- ѓ. Промовирање на други соодветни облици на помош и поддршка на лицата со инвалидност, за да се обезбеди нивен пристап до информации;
- е. Промовирање на пристап до нови информатички и комуникациски технологии и системи на лицата со инвалидност, вклучувајќи и интернет;
- ж. Промовирање на модел, развој, производство и дистрибуција на достапни информатички и комуникациски технологии и системи во рана фаза, со цел истите да бидат достапни по минимални цени.

Член 10

Право на живот

Државите страни потврдуваат дека секое човечко суштество има вродено право на живот и ги преземаат сите неопходни мерки за да обезбедат ефикасно уживање на тоа право на лицата со инвалидност, на еднаква основа со другите.

Член 11

Состојба на опасност и хуманитарни итни случаи

Државите страни, во согласност со нивните обврски според меѓународното право, вклучувајќи го и меѓународното хуманитарно право и меѓународните човекови права, ги преземаат сите неопходни мерки за да обезбедат заштита и безбедност на лицата со инвалидност во ситуации на опасност, вклучено и ситуации на воени конфликти, хуманитарни итни случаи и при појава на природни катастрофи.

Член 12

Еднакво признавање пред законот

1. Државите страни потврдуваат дека, лицата со инвалидност насекаде имаат право на признавање, како и луѓето пред законот.
2. Државите страни признаваат дека, лицата со инвалидност уживаат законски права, на еднаква основа со другите во сите аспекти на животот.
3. Државите страни преземаат соодветни мерки со цел да им обезбедат на лицата со инвалидност пристап до поддршката, која може да им е потребна при остварувањето на нивните законски права.
4. Државите страни обезбедуваат спречување на злоупотреба во согласност со меѓународните хуманитарни права, со сите мерки кои се однесуваат на остварувањето на законските права со кои се предвидуваат соодветни и ефикасни заштитни мерки. Со овие заштитни мерки се обезбедува дека мерките што се однесуваат на остварувањето на законското почитување на правата, волјата и привилегиите на лицето, се ослободени од конфликт на интереси и влијанија и се пропорционални и прилагодени на состојбите на лицето, истите да се применуваат во најкраток можен рок и се предмет на редовни контроли од страна на надлежен, независен и непристрасен орган или судско тело. Заштитните мерки се пропорционални на степенот, на кој овие мерки влијаат врз правата и интересите на лицето.

5. Како предмет на одредбите на овој член, државите страни ги преземаат сите соодветни и ефикасни мерки за да обезбедат еднакво право на лицата со инвалидност да поседуваат или наследат сопственост, да ги контролираат своите финансиски работи и да имаат еднаков пристап до банкарски заеми и други форми на финансиско кредитирање и обезбедуваат дека лицата со инвалидност не се субјективно лишени од својата сопственост.

Член 13

Пристап до правда

1. Државите страни обезбедуваат ефикасен пристап до правда на лицата со инвалидност на еднаква основа со другите, вклучено и преку одредбата за процедурални и соодветни на возраста прилагодувања, со цел поедноставување на нивната ефикасна улога како директни и индиректни учесници, вклучено и како сведоци во сите законски постапки, од самата фаза на истрага и друга прелиминарна фаза.

2. Со цел да се помогне при обезбедувањето на ефикасен пристап до правдата на лицата со инвалидност, државите страни промовираат соодветни обуки за вработените на полето на спроведување на правдата, вклучувајќи го и полицискиот и затворскиот персонал.

Член 14

Слобода и безбедност на личноста

1. Државите страни обезбедуваат дека лицата со инвалидност, на еднаква основа со другите:

- а. го уживаат правото на слобода и безбедност на личноста;
- б. и дека не се незаконски и субјективно лишени од нивните слободи и дека секое лишување од слобода е во согласност со законот и дека постоењето на инвалидност во ниту еден случај не го оправдува лишувањето од слобода.

2. Државите страни обезбедуваат дека, доколку лицата со инвалидност се лишени од слобода преку постапка, тие на еднаква основа со другите, имаат право на гаранции во согласност со меѓународните човекови права и се третираат во согласност со целите и начелата од оваа Конвенција, вклучувајќи и обезбедување на разумно прилагодување.

Член 15

Ослободување од измачување или сурови, нечовечки и понижувачки постапувања или казни

1. Никој нема да биде предмет на измачување или сурови, нечовечки и понижувачки постапувања или казни. Особено, никој нема да биде предмет, без негова или нејзина слободна согласност, на медицински или научни испитувања.
2. Државите страни преземаат ефикасни законски, правосудни или други мерки за да се спречи лицата со инвалидност, на еднаква основа, да бидат предмет на измачување или сурови, нечовечки и понижувачки постапувања или казни.

Член 16

Ослободување од експлоатација, насилство и злоупотреба

1. Државите страни преземаат соодветни законски, административни, социјални, образовни и други мерки за заштита на лицата со инвалидност, во и надвор од домот, од сите облици на експлоатација, насилство и злоупотреба, вклучено и од аспект на полова припадност.
2. Државите страни, исто така, ги преземаат сите соодветни мерки за спречување на сите облици на експлоатација, насилство и злоупотреба, преку, меѓу другото, обезбедување соодветни облици на помош и поддршка на полова и старосна чувствителност на лицата со инвалидност, нивните семејства и старатели, вклучено преку обезбедување информации и образование како да се одбегнуваат, препознаат и пријавуваат случаите на експлоатација, насилство и злоупотреба. Државите страни обезбедуваат дека службите за заштита се чувствителни на возраст, пол и инвалидност.
3. Со цел да се спречи појавата на сите форми на експлоатација, насилство и злоупотреба, државите страни обезбедуваат дека, сите капацитети и програми моделирани за потребите на лицата со инвалидност, ефикасно се следат од страна на независни органи.
4. Државите страни преземаат соодветни мерки за унапредување на физичкото, когнитивното и психичкото јакнење, рехабилитација и социјална реинтеграција на лицата со инвалидност, кои биле жртви на секој облик на експлоатација, насилство и злоупотреба, вклучено и преку обезбедување на заштитни услуги. Ова јакнење, реанимација и реинтеграција се одвива во средина за подобрување на здравјето, благосостојбата, самопочитта, достоинството и самостојноста на лицето и при тоа се земаат предвид специфичните полови и старосни потреби.

5. Државите страни спроведуваат ефикасно законодавство и политики, вклучувајќи ги и законодавство и политиките насочени кон жените и децата, со цел да се обезбеди случаите на експлоатација, насилство и злоупотреба на лицата со инвалидност да се идентификуваат, истражуваат, а доколку е неопходно, да се покренат и постапки.

Член 17

Заштита на интегритетот на личноста

Секое лице со инвалидност има право на почитување на неговиот или нејзиниот физички и ментален интегритет на еднаква основа со другите.

Член 18

Слобода на движење и национална припадност

1. Државите страни ги признаваат правата на лицата со инвалидност на слобода на движење, слобода на избор на место на живеење и национална припадност, на еднаква основа со другите, обезбедувајќи дека лицата со инвалидност:

а. имаат право да се здобијат и да ја променат национална припадност и дека не се лишени од нивната национална припадност субјективно или врз основа на инвалидност;

б. не се лишени, врз основа на инвалидност, од нивната можност да добијат, поседуваат и користат документација за нивната национална припадност или друга документација за идентификација, или да ги користат соодветните процеси, како на пример, постапки на емиграција, доколку се неопходни да го обезбедат остварувањето на правото на слобода на движење;

в. имаат слобода да ја напуштат секоја земја, вклучено и сопствената;

г. не се лишени, субјективно или врз основа на инвалидност, од правото за влез во својата земја.

2. Децата со пречки во развојот веднаш по раѓањето се пријавуваат и од раѓање имаат право на име, право на стекнување на национална припадност, а доколку е возможно, право да ги знаат и да бидат згрижени од своите родители.

Член 19

Независно живеење и вклученост во заедницата

Државите страни на оваа Конвенција го признаваат правото на еднаквост на сите, лицата со инвалидност да живеат во заедниците, по избор како и другите, и преземаат ефикасни соодветни мерки да обезбедат уживање на лицата со инвалидност на ова право и нивно целосно вклучување и учество во заедницата, а особено обезбедуваат:

а. лицата со инвалидност да имаат можност на избор на местото на живеење, каде и со кого да живеат, на еднаква основа со другите и не се обврзани да живеат според посебен аранжман на живеење;

- б. лицата со инвалидност да имаат пристап до обем на домашни, резидентни и други заеднички поддржни услуги, вклучувајќи и лична помош неопходна за поддршка на живеење и вклучување во заедницата и спречување на изолатија и сегрегација од заедницата;
- ц. заеднички услуги и капацитети за општата популација да се достапни на еднаква основа на лицата со инвалидност и да одговараат на нивните потреби.

Член 20 **Лична мобилност**

Државите страни преземаат ефикасни мерки за да обезбедат лична мобилност со највисока можна независност на лицата со инвалидност, особено преку:

- а. овозможување лична мобилност на лицата со инвалидност на начин и во периодот на нивниот избор и по пристапна цена;
- б. овозможување пристап на лицата со инвалидност на квалитетни помагала за движење, справи и помошни технологии и облици на помошници и посредници, вклучително по достапни цени;
- ц. обезбедување обуки и вештини за мобилност на лицата со инвалидност и до специјализиран персонал кој работи со лицата со инвалидност;
- д. поттикнување на ентитетите кои произведуваат помагала, справи и помошни технологии да ја земат предвид мобилноста на лицата со инвалидност;

Член 21 **Слобода на изразување и мислење и пристап до информации**

Државите страни ги преземаат сите соодветни мерки со цел да обезбедат лицата со инвалидност да можат да го остваруваат правото на слобода на изразување и мислење, особено на слободата да бараат, добиваат и доставуваат информации и идеи на еднаква основа со другите, како и преку сите форми на комуникација по нивен избор, како што е утврдено во член 2 од оваа Конвенција, вклучувајќи и преку:

- а. обезбедување информации наменети за јавноста на лицата со инвалидност навремено и без дополнителни трошоци во достапен формат и технологии соодветни на поединечни видови на инвалидност;
- б. прифаќање и олеснување на користењето на знаковните јазици, Брајовата азбука, аугментативна и алтернативна комуникација, како и други пристапни средства, модели и формати на комуникација по нивен избор за лицата со инвалидност при официјални интеракции;
- в. залагање на приватните ентитети кои обезбедуваат услуги на јавноста, вклучено и преку интернет, да обезбедат информации и услуги во достапни и корисни формати за лицата со инвалидност;
- г. поттикнување на масовните медиуми, вклучувајќи ги и оние за обезбедување на информации преку интернет, да обезбедат достапност за лицата со инвалидност;

д. признавање и промовирање на користењето на знаковните јазици.

Член 22

Почитување на приватноста

1. Ниту едно лице со инвалидност, независно од местото на престојување или организираните услови на живеење е предмет на субјективно или незаконско мешање во неговата или нејзината приватност, семејство, дом, кореспонденција или друг вид односи или комуникација или незаконски напад врз неговата или нејзината репутација или чест. Лицата со инвалидност имаат право на законска заштита од овие мешања или напади.
2. Државите страни ја заштитуваат приватноста на личните, здравствените и рехабилитационите информации на лицата со инвалидност, на еднаква основа со другите.

Член 23

Почитување на домот и семејството

1. Државите страни преземаат ефикасни и соодветни мерки за елиминирање на дискриминацијата на лицата со инвалидност од сите проблематики во однос на брак, семејство, родителство и односи, на еднаква основа со другите, со цел да се обезбеди:
  - а. Правото на сите лица со инвалидност кои се зрели за брак, да се венчаат и да основаат семејство врз основа на признавање на слободна и целосна согласност на идните брачни партнери;
  - б. Правата на лицата со инвалидност да одлучуваат слободно и одговорно за планирање на бројот на своите деца и да имаат пристап до информации соодветни на возраста, признавање на образование за репродуктивно и семејно планирање, како и обезбедување на средствата неопходни за да им се обезбеди остварување на овие права;
  - в. Лицата со инвалидност, вклучено и децата, ја задржуваат својата плодност на еднаква основа со другите.
2. Државите страни ги обезбедуваат правата и одговорностите на лицата со инвалидност, во однос на таторство и старателство, усвојување на деца или слични институции, доколку овие концепти постојат во националното законодавство; во сите случаи предност се дава на најдобриот интерес за детето. Државите страни обезбедуваат соодветна помош на лицата со инвалидност во извршувањето на нивните одговорности во однос на децата.
3. Државите страни обезбедуваат децата со пречки во развојот да имаат еднакви право во однос на семеен живот. Со цел остварување на овие права и спречување на

прикривање, напуштање, запоставување и сегрегација на децата со пречки во развојот, државите страни се обврзуваат да обезбедат навремени и обемни информации, услуги и поддршка на децата со пречки во развојот и на нивните семејства.

4. Државите страни обезбедуваат детето да не се одделува од своите родители против нивна волја, освен ако надлежните органи, предмет на судско разгледување, утврдат, во согласност со позитивните закони и постапки, дека ова одделување е неопходно во најдобар интерес на детето. Во ниту еден случај дете се одделува од родителите врз основа на инвалидност на детето или на еден или двата родители.

5. Државите страни, доколку потесното семејство не е способно да се грижи за дете со пречки во развојот, се обврзува да ги преземат сите заложби со цел да обезбедат алтернативна грижа во рамките на поширокото семејство, а во случај на невозможност, во рамките на заедницата на семејното опкружување.

Член 24 Образование

1. Државите страни го признаваат правото на образование на лицата со инвалидност. Со цел остварување на ова право без дискриминација и врз основа на еднакви можности, државите страни обезбедуваат инклузивен систем на образование на сите нивоа и доживотно учење наменето за:

- а. Целосен развој на човековиот потенцијал и чувство на достоинство и самовреднување, како и зајакнување на почитувањето на човековите права, основни слободи и човековата различност;
- б. Развој на идентитетот, надареноста и креативноста на лицата со инвалидност, како и на нивните ментални и физички способности до ниво на целосен потенцијал;
- в. Овозможување на лицата со инвалидност ефикасно да учествуваат во слободното општество.

2. При реализирањето на ова право, државите страни обезбедуваат:

- а. лицата со инвалидност да не се исклучуваат од општиот образовен систем врз основа на инвалидност, и децата со пречки во развојот да не се исклучуваат од бесплатното и задолжителното основно образование, или од средното образование врз основа на инвалидност;
- б. лицата со инвалидност да имаат пристап до вклучително, квалитетно и бесплатно основно образование и средно образование на еднаква основа со другите во заедниците во кои живеат;
- в. разумно прилагодување на индивидуалните потреби;
- г. лицата со инвалидност да ја добијат потребната поддршка во рамките на општиот образовен систем, за да се поедностави нивното ефикасно образование;

д. мерки за ефикасна индивидуална поддршка во средините за максимален академски и социјален развој, доследен на целите на потполно вклучување.

3. Државите страни им овозможуваат на лицата со инвалидност да ги научат животните и социјални развојни вештини со цел обезбедување на еднакво учество во образованието и како членови на заедницата. За таа цел, државите страни преземаат соодветни мерки, а особено:

а. Обезбедување на изучувањето на Брајовата азбука, алтернативно писмо, аугментативни и алтернативни модели, средства и формати на комуникација и ориентација и мобилни вештини, како и обезбедување на еднаква поддршка и менторство;

б. Обезбедување на изучувањето на знаковниот јазик и унапредување на лингвистичкиот идентитет на заедницата на лицата со оштетен слух;

в. обезбедување дека образованието на лицата, а особено децата, кои се со оштетен вид, со оштетен слух, или со оштетен вид и слух, се спроведува на најсоодветни јазици, начини и средства за комуникација за поединецот и во средини за спроведување на максимален академски и социјален развој.

4. Со цел да се обезбеди остварување на ова право, државите страни ги преземаат соодветните мерки за вработување на наставници, вклучувајќи и наставници со инвалидност, кои се квалификувани за знаковниот јазик и/или Брајовата азбука, како и обучување на професионалци и персонал кој ќе работи на сите образовни нивоа. Овие обуки вклучуваат свест за инвалидност и користење на соодветни аугментативни и алтернативни модели, средства и формати на комуникација, образовни техники и материјали за поддршка на лицата со инвалидност.

5. Државите страни обезбедуваат лицата со инвалидност да имаат пристап до општото високо образование, стручна обука, образование за возрасни и доживотно учење без дискриминација и на еднаква основа со другите. За таа цел, државите страни предвидуваат обезбедување на разумно прилагодување на лицата со инвалидност.

Член 25 Здравство

Државите страни признаваат дека лицата со инвалидност имаат право да уживаат највисоки здравствени стандарди без дискриминација врз основа на инвалидност. Државите страни ги преземаат сите соодветни мерки, за да обезбедат пристап на лицата со инвалидност до здравствените услуги чувствителни во однос на пол, вклучувајќи и здравствена рехабилитација. Државите страни особено да:

а. обезбедуваат ист обем, квалитет и стандард на бесплатна или достапна медицинска нега на лицата со инвалидност, како и програми кои се обезбедени за

другите лица, вклучено и во областа на сексуалното и репродуктивното здравство и програми за здравјето на луѓето засновани на популацијата;

б. обезбедуваат здравствени услуги потребни и специфични за лицата со инвалидност, вклучувајќи и навремено препознавање и соодветна интервенција, како и услуги наменети за намалување и превенција на понатамошните заболувања меѓу децата и постарите лица;

в. обезбедуваат здравствени служби најблиску до нивните заедници, вклучено и во руралните области;

г. бараат од здравствени професионалци обезбедување ист квалитет на лицата со инвалидност како и на другите, а особено врз основа на слободна и информативна согласност, меѓу другото, преку подигнување на свеста за човековите права, достоинство, самостојност и потреби на лицата со инвалидност, преку обуки и ширење на етички стандарди за јавната и приватната медицинска нега;

д. забрануваат дискриминација на лицата со инвалидност при обезбедувањето на здравствено осигурување и животно осигурување, доколку ова осигурување е опфатено во националното законодавство, кое се спроведува на праведен и разумен начин;

ѓ. спречуваат дискриминаторско одбивање на медицинска нега или здравствена услуга или храна и течности врз основа на инвалидност.

Член 26

Хабилитација и рехабилитација

1. Државите страни преземаат ефикасни и соодветни мерки, вклучено и преку еднаква поддршка, за да им се овозможи на лицата со инвалидност да постигнат и одржуваат максимална независност, целосна физичка, ментална, социјална и стручна способност и целосна вклученост и учество во сите аспекти на животот. За таа цел, државите страни организираат, зајакнуваат и опфаќаат обемни услуги и програми за хабилитација и рехабилитација, особено во на услугите во областите на здравство, вработување, образование и социјалните услуги, на начин овие услуги и програми да:

а. се спроведат во најрана фаза и врз основа на мултидисциплинарна проценка на индивидуалните потреби и предности;

б. поддржуваат учество и вклученост во заедницата и во сите аспекти на општеството и да бидат на доброволна основа и расположливи за лицата со инвалидност колку што е можно поблиску до нивните заедници, вклучувајќи ги и руралните области.

2. Државите страни го промовираат развојот на првични и континуирани обуки за професионалци и персонал кој работи во службите за хабилитација и рехабилитација.

3. Државите страни промовираат расположливост, знаење и користење на помагала и технологии, моделирани за лицата со инвалидност кои се однесуваат на хабилитација и рехабилитација.

Член 27 Работа и вработување

1. Државите страни ги признаваат правата за работа на лицата со инвалидност, на еднаква основа со другите; овде е вклучено правото на можност за заработка за живот преку слободен избор и прифаќање на работа на пазарот за труд и работна средина која е отворена, вклучена и прифатлива за лицата со инвалидност. Државите страни го штитат и промовираат остварувањето на правото на работа, вклучувајќи ги и оние кои се здобиле со инвалидност во текот на вработувањето, преку преземање соодветни чекори, а особено преку законодавство во однос на, меѓу другото:

а. Забрана на дискриминација врз основа на инвалидност во однос на сите проблематички поврзани со сите форми на вработување, вклучено и условите за регрутирање, најмување и вработување, траењето на вработувањето, унапредување во кариерата и безбедни и здрави услови на работа;

б. Заштита на правата на лицата со инвалидност, на еднаква основа со другите, на оправдани и поволни услови на работа, вклучувајќи и еднакви можности и плати за еднакво вредна работа, безбедни и здрави услови за работа, вклучувајќи и заштита од малтретирање и отстранување на причините за оплаки;

в. Обезбедување дека лицата со инвалидност можат да ги остварат своите работнички и синдикални трудови права на еднаква основа со другите;

г. Обезбедување на лицата со инвалидност да имаат ефикасен пристап до општите програми за техничко и професионално насочување, услуги за распоредување и стручни и континуирани обуки;

д. Промовирање на можностите за вработување и унапредување во кариерата на лицата со инвалидност на пазарот за труд, како и помош во барањето, добивањето, одржувањето и враќањето на работа;

ѓ. Промовирање на можности за самовработување, претприемништво, развој на заеднички и започнување на сопствена дејност;

е. Вработување на лицата со инвалидност во јавниот сектор;

ж. Промовирање на вработувањето на лицата со инвалидност во приватниот сектор преку соодветни политики и мерки, вклучено и афирмативни акциски програми, поттик и други мерки;

з. Обезбедување на разумно прилагодување на лицата со инвалидност на работното место;

с. Промовирање на здобивањето со работно искуство на отворениот пазар на труд од страна на лицата со инвалидност;

и. Промовирање на стручна и професионална рехабилитација, задржување на работата и програми за враќање на работа за лицата со инвалидност.

2. Државите страни обезбедуваат лицата со инвалидност да не се држат во ропство или потчинетост и да се заштитиуваат на еднаква основа со другите од присилна или задолжителна работа.

Член 28

Соодветен стандард на живеење и социјална заштита

1. Државите страни го признаваат правото на лицата со инвалидност и на нивните семејства за соодветен стандард на живеење, вклучувајќи и соодветна исхрана, облека и домување и континуирано подобрување на условите на живеење и ќе преземат соодветни чекори за заштитна и промовирање на остварувањето на ова право без дискриминација врз основа на инвалидност.

2. Државите страни го признаваат правото на лицата со инвалидност за социјална заштита и уживање на ова право без дискриминација врз основа на инвалидност и ќе ги преземат сите соодветни чекори за заштитна и промовирање на остварувањето на ова право, вклучувајќи ги и мерките за:

- а. обезбедување еднаков пристап на лицата со инвалидност, до чиста вода и пристап до соодветни и достапни служби, средства и друга помош за нивните потреби;
- б. обезбедување пристап на лицата со инвалидност, особено на жените и девојките со инвалидност и постарите лица со инвалидност, до програми за социјална заштита и за намалување на сиромаштијата;
- в. обезбедување пристап на лицата со инвалидност и на нивните семејства кои живеат во состојба на сиромаштија, помош од земјата поврзана со инвалидност, вклучувајќи и соодветни обуки, советувања, финансиска помош и продолжена нега;
- г. обезбедување пристап на лицата со инвалидност до програмите за домување;
- д. обезбедување пристап на лицата со инвалидност до пензии и програми за пензионирање.

Член 29

Учество во политичкиот и јавниот живот

Државите страни им ги гарантираат на лицата со инвалидност политичките права и можноста на ги уживаат, на еднаква основа со другите и се обврзуваат да:

а. Обезбедат на лицата со инвалидност ефикасно и целосно учество во политичкиот и јавниот живот на еднаква основа со другите, непосредно или преку слободно избраните претставници, вклучувајќи го и правото и можноста на лицата со инвалидност да гласаат и да бидат гласани, меѓу другото, преку:

- и. обезбедување дека постапките, капацитети и материјалите за гласање се соодветни, достапни и лесно разбирливи за користење;

- ии. заштита на правото на лицата со инвалидност да гласаат со тајно гласање во изборите и јавните референдуми без закана и да учествуваат во избори, да преземат должност и извршуваат јавни функции на сите нивоа на раководење, со користење на помошни и нови технологии, доколку е соодветно;
  - иии. гарантирање на слободно изразување на волјата на лицата со инвалидност како гласачи и за таа цел, доколку е неопходно, на нивно барање, да им се овозможи помош во гласањето од страна на лице по нивен избор;
- б. Активно да промовираат средина во која лицата со инвалидност ќе можат ефикасно и целосно да учествуваат во водењето на јавните работи, без дискриминација и на еднаква основа со другите и да се поттикнува нивното учество во јавните работи, вклучувајќи и:
- и. учество во невладини организации и здруженија кои се занимаваат со јавниот и политичкиот живот на земјата, како и во активностите и водењето на политичките партии;
  - ии. основање и пристапување во организации на лицата со инвалидност како претставници на лицата со инвалидност на меѓународно, национално, регионално и локално ниво.

Член 30

Учество во културниот живот, рекреација, слободни активности и спорт

1. Државите страни го признаваат правото на лицата со инвалидност да учествуваат на еднаква основа со другите во културниот живот и ќе ги преземат сите соодветни мерки за да обезбедат дека лицата со инвалидност:
  - а. уживаат пристап до културолошки материјали во достапни формати;
  - б. уживаат пристап до телевизиски програми, филмови, театарски и други културни активности, во достапни формати;
  - в. уживаат пристап до места за културни приредби или услуги, како на пример, театри, музеи, кина, библиотеки и туристички услуги, а колку што е можно, пристап до споменици и места од национално културолошко значење.
2. Државите страни преземаат соодветни мерки за да им обезбедат на лицата со инвалидност можност за развој и користење на нивниот креативен, уметнички и интелектуален потенцијал, за нивна корист, како и за придобивка на општеството.
3. Државите страни ги преземаат сите соодветни чекори, во согласност со меѓународното законодавство, за да обезбедат законите за заштита на правата на интелектуална сопственост да не претставуваат неразумна и дискриминаторска препрека за пристап до културолошките материјали на лицата со инвалидност.

4. Лицата со инвалидност имаат право, врз еднаква основа со другите, на признавање и поддршка на нивниот специфичен културен и лингвистички идентитет, вклучено и знаковни јазици и култура на лица со оштетен слух.

5. Со цел да им се обезбеди на лицата со инвалидност учество, врз еднаква основа со другите, во рекреативни, слободни и спортски активности, државите страни ќе преземат соодветни мерки да:

а. поттикнат и промовираат учество, до највисок можен обем, на лицата со инвалидност во интегрирањето во спортските активности на сите нивоа;

б. им обезбедат на лицата со инвалидност можност за организирање, унапредување и учество во спортски и рекреативни активности специфични за лица со инвалидност, а за таа цел поттикнуваат обезбедување, врз еднаква основа со другите, на соодветни инструкции, обуки и ресурси;

в. им обезбедат на лицата со инвалидност пристап до спортски, рекреативни и туристички објекти;

г. им обезбедат на децата со пречки во развојот еднаков пристап со другите деца да учествуваат во игри, рекреативни, слободни и спортски активности, вклучено и активностите во рамките на училишниот систем;

д. им обезбедат на лицата со инвалидност пристап до службите кои се занимаваат со организирање на рекреативни, туристички, слободни и спортски активности.

Член 31

Статистики и собирање на податоци

1. Државите страни се обврзува да собираат соодветни информации, вклучувајќи и статистички и истражувачки податоци, со цел да обезбедат формулирање и спроведување на политиките за спроведување на оваа Конвенција. Процесот на собирање и држење на информациите се:

а. придржува до законски утврдените заштитни мерки, вклучувајќи го и законодавство за заштита на податоци, со цел да се обезбеди доверливост и почитување на приватноста на лицата со инвалидност;

б. придржува до меѓународно прифатените норми за заштита на човековите права и основни слободи и етичките начела при собирањето и користењето на статистичките податоци.

2. Информациите собрани во согласност со овој член соодветно се шират и користат со цел да се помогне во оценувањето на спроведувањето на обврските на државите страни според оваа Конвенција и за утврдување и посветување внимание на бариерите со кои се соочуваат лицата со инвалидност при остварувањето на своите права.

3. Државите страни преземаат одговорност за ширење на овие статистички податоци и обезбедување на пристап до истите на лицата со инвалидност и на другите.

Член 32 Меѓународна соработка

1. Државите страни ја признаваат важноста од меѓународна соработка и нејзино унапредување во поддршката на националните заложби за остварување на намерата и целите на оваа Конвенција и во однос на истото ќе преземат соодветни и ефикасни мерки меѓу земјите, а како што е соодветно и во партнерството со релевантните меѓународни и регионални организации и со граѓанското општество, особено со организациите на лицата со инвалидност. Овие мерки, меѓу другото, можат да содржат:
- а. Обезбедување дека меѓународната соработка, вклучувајќи ги и меѓународните програми за развој е вклучена и достапна за лицата со инвалидност;
  - б. Олеснување и поддршка на зајакнување на капацитетите, вклучено и преку размена и дистрибуција на информации, искуства, програми за обука и најдобри практики;
  - в. Олеснување на соработка во истражувањето и пристапот до научното и техничкото знаење;
  - г. Соодветно обезбедување на техничка и економска помош, вклучувајќи и олеснување на пристапот и дистрибуцијата на достапни и помошни технологии, а преку трансфер на истите.
2. Одредбите од овој член не се во спротивност со обврските на секоја држава страна за исполнување на обврските од оваа Конвенција.

Член 33 Национално спроведување и следење

1. Државите страни, во согласност со својот систем за организација, назначуваат една или повеќе круцијални точки во рамките на регулирањето на проблематика поврзана со спроведувањето на оваа Конвенција и обезбедуваат должно внимание на утврдувањето или назначувањето на механизми за координација во рамките на регулирањето, со цел поедноставување на акцијата во поединечни сектори и на поединечни нивоа.
2. Државите страни, во согласност со своите правни и административни системи, одржуваат, зајакнуваат, назначуваат или воспоставуваат рамка, вклучувајќи и еден или повеќе независни механизми, како што е неопходно, за промовирање, заштита и следење на спроведувањето на оваа Конвенција. При назначувањето или воспоставувањето на овој механизам, државите страни ќе ги земат предвид начелата поврзани со статусот и функционирањето на националните институции за заштита и унапредување на човековите права.

3. Граѓанското општество, особено лицата со инвалидност и нивните организации, претставници се вклучуваат и во целост учествуваат во процесот на следење.

Член 34

Комитет за правата на лица со инвалидност

1. Ќе се основа Комитет за правата на лицата со инвалидност (во понатамошниот текст: „Комитет“), кој ќе ги спроведува долунаведените функции.

2. Комитетот, во периодот на влегување во сила на оваа Конвенција, ќе се состои од дванаесет експерти. По дополнителни шеесет ратификации или пристапувања кон Конвенцијата, членството на Комитетот ќе се зголеми за шест членови, достигнувајќи максимален број од осумнаесет членови.

3. Членовите на Комитетот ќе ги ставаат на располагање своите лични потенцијали и ќе имаат висока морална репутација и признаена компетентност и искуство на полето кое го опфаќа оваа Конвенција. При номинирањето на своите кандидати, државите страни се повикуваат да обрнат должно внимание на одредбата утврдена во член 4.3 од оваа Конвенција.

4. Членовите на Комитетот се избираат од страна на државите страни, со посебно внимание на правичната географска распореденост, застапеност на поединечните форми на цивилизација и на принципиелните правни системи, рамнотежа на половата застапеност и на учество на експерти со инвалидност.

5. Членовите на Комитетот се избираат со тајно гласање од листата на лица номинирани од страна на граѓаните на државите страни на состаноците на Конференцијата на државите страни. На овие состаноци, на кои две третини од државите страни ќе сочинуваат кворум, ќе бидат избрани оние лица во Комитетот кои ќе добијат најголем број гласови и апсолутно мнозинство на гласови од присутните претставници на државите страни кои гласале.

6. Првичниот избор ќе се одржи најдоцна за шест месеци од денот на влегување во сила на оваа Конвенција. Најмалку четири месеци пред денот на секој избор, Генералниот секретар на Обединетите нации ќе испрати покана до државите страни за доставување на номинирани лица во рок од два месеци. Генералниот секретар последователно ќе подготви список на сите овие номинирани лица по азбучен ред, наведувајќи ги државите страни кои ги номинирале и истиот ќе го достави до државите страни на оваа Конвенција.

7. Членовите на Комитетот се избираат со мандат од четири години. Тие имаат право на уште еден мандат. Меѓутоа, мандатот на шесте членови избрани на првиот избор

истекува на крајот на втората година; непосредно по првиот избор, имињата на овие шест членови се избираат со ждрепка од страна на претседателот на состанокот наведен во став 5 од овој член.

8. Изборот на дополнителните шест членови на Комитетот ќе се одржи на редовни избори, во согласност со соодветните одредби од овој член.

9. Доколку член на Комитетот почине или даде оставка или изјава дека од други причини не може повеќе да ги врши своите должности, државата страна која го номинирала членот назначува друг експерт кои поседува квалификации и ги исполнува условите утврдени во соодветните одредби од овој член за останатиот период од мандатот.

10. Комитетот носи правилник за работа.

11. Генералниот секретар на Обединетите нации обезбедува неопходен персонал и капацитети за ефикасно извршување на функциите на Комитетот според оваа Конвенција и го свикува првиот состанок.

12. По одобрување на Генералното собрание, членовите на Комитетот утврден според оваа Конвенција добиваат примања од ресурсите на Обединетите нации под услови кои ги одлучува Собранието, имајќи ја предвид важноста на одговорностите на Комитетот.

13. Членовите на Комитетот има право на средства, привилегии и имунитет на експерти на назначени за Обединетите нации како што е утврдено во соодветните секции на Конвенцијата за привилегии и имунитет на Обединетите нации.

Член 35

Извештаи на државите страни

1. Секоја држава страна до Комитетот, а преку Генералниот секретар на Обединетите нации доставува опширен извештај на мерките преземени за спроведување на обврските според оваа Конвенција и за направениот напредок, во рок од две години по влегувањето во сила на оваа Конвенција.

2. Потоа, Државите страни поднесуваат редовни извештаи најмалку на секои четири години и по барање на Комитетот.

3. Комитетот одлучува за насоките кои ќе се применуваат за содржината на овие извештаи.

4. Државата страна која има поднесено опширен првичен извештај до Комитетот, во своите следни извештаи не треба да ги повторува информациите дадени претходно. При подготовката на извештаите до Комитетот, државите страни се повикуваат да ги подготват на отворен и транспарентен начин и да обрнат посебно внимание на одредбата утврдена во член 4.3 од оваа Конвенција.

5. Во извештаите може да се наведат факторите и потешкотиите што влијаат врз ефикасното исполнување на обврските од оваа Конвенција.

Член 36 **Разгледување на извештаите**

1. Секој извештај се разгледува од страна на Комитетот и дава сугестии и општи препораки за кои ќе смета дека се соодветни и истите ги препраќа до засегнатата Држава страна. Државите страна може да одговори на Комитетот со информации по нејзин избор. Комитетот може да побара дополнителни информации од државите страни што се релевантни за спроведувањето на оваа Конвенција.

2. Доколку државата страна значително задоцни со доставувањето на извештај, Комитетот може да ја извести засегнатата државата страна за потребата од преиспитување на спроведувањето на оваа Конвенција во таа државата страна, врз основа на конзистентни информации расположливи за Комитетот, доколку релевантниот извештај не е доставен во рок од три месеци по известувањето. Комитетот ја повикува засегнатата државата страна да земе учество во ова преиспитување. Доколку државата страна го поднесе релевантниот извештај, се применуваат одредбите од став 1 на овој член.

3. Генералниот секретар на Обединетите нации овие извештаи ги става на располагање на сите држави страни.

4. Државите страни ги ставаат своите извештаи на располагање на јавноста во своите земји и овозможуваат пристап на сугестии и општи препораки во однос на истите.

5. Комитетот ги пренесува извештаите од државите страни, како што смета дека е соодветно, до специјализираните агенции, фондови и програми на Обединетите нации и до другите надлежни тела, со цел да се достави барање или индикации на потребата од технички совет или помош што се содржи во истите, заедно со согледувањата и препораките на Комитетот, доколку има, на овие барања или индикации.

Член 37

Соработка меѓу државите страни и Комитетот

1. Секоја држава страна соработува со Комитетот и им помага на своите членови во исполнувањето на нивниот мандат.
2. Во своите односи со државите страни, Комитетот обрнува должно внимание на начините и средствата за подобрување на националните капацитети за спроведување на оваа Конвенција, вклучувајќи и преку меѓународна соработка.

Член 38

Односи на Комитетот со други тела

Со цел промовирање на ефикасно спроведување на оваа Конвенција и поттикнување на меѓународната соработка на полето опфатено со оваа Конвенција:

- а. Специјализирате агенции и други органи на Обединетите нации имаат право да бидат застапени во утврдувањето на спроведувањето на оние одредби на Конвенцијата кои потпаѓаат во рамките на обемот на нивниот мандат. Комитетот може да ги повика специјализираните агенции и другите надлежни тела, за кои смета дека се соодветни за обезбедување експертски совет за спроведувањето на оваа Конвенција од областа која потпаѓа во рамките на обемот на нивните соодветни мандати; Комитетот може да ги повика специјализираните агенции и другите надлежни органи на Обединетите нации да поднесат извештаи за спроведувањето на оваа Конвенција од областа која потпаѓа во рамките на обемот на нивните активности;
- б. Комитетот, при истекувањето на неговиот мандат, како што е соодветно, врши консултации со други релевантни тела воспоставени со меѓународните договори за човекови права, со цел да обезбеди доследност на нивните односни извештајни насоки, сугестии и општи препораки, а избегнувајќи повторување и преклопување на извршувањето на нивните функции.

Член 39

Извештај на Комитетот

Комитетот поднесува извештај на секои две години до Генералното собрание и до Економско-социјалниот совет за своите активности и може да даде сугестии и општи препораки врз основа на разгледувањето на извештаите и информациите добиени од државите страни. Овие сугестии и општи препораки се вклучуваат во извештајот на Комитетот заедно со коментарите, доколку постојат, од државите страни.

Член 40
Конференција на државите страни

1. Државите страни редовно се состануваат на Конференција на државите страни со цел да ги разгледаат прашањата во однос на спроведувањето на оваа Конвенција.
2. Најдоцна за шест месеци по влегувањето во сила на оваа Конвенција, Генералниот секретар на Обединетите нации ќе свика Конференција на државите страни. Следните состаноци се свикнуваат од страна на Генералниот секретар на Обединетите нации на две години или на одлука на Конференција на државите страни.

Член 41
Депозитар

Генералниот секретар на Обединетите нации е депозитар на оваа Конвенција.

Член 42
Потпишување

Оваа Конвенција е отворена за потпишување од страна на сите земји и од регионални организации за интеграција во седиштето на Обединетите нации во Њујорк од 30 март 2007 година.

Член 43
Согласност за обврзување

Конвенцијата подлежи на ратификација од страна на државите страни и на формална конфирмација од страна на регионалните организации за интеграција на потписничките. Истата е отворена за пристапување од страна на секоја земја или регионална организација за интеграција која што не ја потпишала Конвенција.

Член 44
Регионални организации за интеграција

1. „Регионална организација за интеграција“, значи организација конституирана од страна на суверени земји од одреден регион на која нејзините земји членки ја пренеле надлежноста во однос на проблематика која ја регулира оваа Конвенција. Овие организации, во своите инструменти за формална конфирмација или пристапување, го наведуваат обемот на својата надлежност во однос на проблематиката која ја регулира оваа Конвенција. Според тоа, тие го известуваат депозитарот за секоја значајна измена во обемот на нивната надлежност.

2. Упатувањата на „ државите страни “ во оваа Конвенција се применуваат на овие организации во рамките на ограничувањата на нивната надлежност.

3. За целите на член 45, став 1 и член 47, став 2 и 3, секој инструмент депониран од страна на регионална организација за интеграција нема да се вбројува.

4. Регионалните организации за интеграција, во проблематика во рамките на нивната надлежност, можат да го остваруваат своето право на глас на Конференцијата на државите страни, според бројот на гласови еднаков на бројот на нивните земји членки кои се потписнички на Конвенцијата. Оваа организација не го остварува своето право на глас, доколку една од земјите членки го остварува своето право и обратно.

Член 45

Влегување во сила

1. Оваа Конвенција влегува во сила на триесетиот ден по депонирањето на дваесеттиот инструмент за ратификација или пристапување.

2. За секоја земја или регионална организација за интеграција која ја ратификува, формално ја прифаќа или пристапува на Конвенцијата по депонирањето на дваесеттиот инструмент, Конвенцијата влегува во сила на тринаесеттиот ден по депонирањето на нејзиниот инструмент.

Член 46

Резерви

1. Условите некомпатибилни на предметот и целта на оваа Конвенција не се дозволени.

2. Резервите можат да се повлечат во секое време.

Член 47

Измени и дополнувања

1. Секоја држава страна може да предложи измени и дополнувања на оваа Конвенција и да го поднесе до Генералниот секретар на Обединетите нации. Генералниот секретар ги доставува сите предложени измени и дополнувања до државите страни со барање да објават дали бараат конференција на државите страни за потребите на разгледување и одлучување за предлозите. Во тој случај, во рок од четири месеци од денот на ова известување, доколку најмалку една третина од државите страни бараат конференција, Генералниот секретар свикува конференција под покровителство на Обединетите нации. Секоја измена и дополнување донесен со мнозинство на две

третини од државите страни се доставува од страна на Генералниот секретар до Генералното собрание на одобрување, а потоа до сите државите страни на прифаќање.

2. Измена и дополнување донесено и одобрено во согласност со став 1 од овој член влегува во сила на тринаесеттиот ден откако бројот на депонираните инструменти на прифаќање достигне две третини од државите страни на денот на донесувањето на амандманот. Потоа, измената и дополнувањето влегува во сила за секоја државите страни на триесеттиот ден по депонирањето на нејзиниот инструмент за прифаќање. Измените и дополнувањата се обврзувачки само за оние државите страни кои го прифатиле.

3. Доколку Конференцијата на државите страни со консензус одлучи, амандман донесен и одобрен во согласност со став 1 од овој член, кој се однесува само на член 34 , 38, 39 и 40 влегува во сила за сите државите страни на тринаесеттиот ден откако бројот на депонираните инструменти на прифаќање достигне две третини од бројот на државите страни на денот на донесувањето на амандманот.

Член 48 Откажување

Државите страни може да ја откажат оваа Конвенција со писмено известување до Генералниот секретар на Обединетите нации. Откажувањето влегува во сила една година по датумот на приемот на известувањето од страна на Генералниот секретар.

Член 49 Прифатлив формат

Текстот на оваа Конвенција е достапен во прифатлив формат.

Член 50 Автентични текстови

Арапскиот, кинескиот, англискиот, францускиот, рускиот и шпанскиот текст на оваа Конвенција, се подеднакво автентични.

Како сведоци на долупотпишаните ополномоштени, законски овластени од страна на соодветните Влади, ја потпишаа оваа Конвенција.

Факултативен Протокол кон Конвенцијата за правата на лицата со инвалидност

Државите страни на овој Протокол се договорија на следново:

Член 1

1. Државите страни на овој Протокол ("државата страна") ја признава надлежноста на Комитетот за правата на лица со инвалидност ("комитетот") да прима и разгледува известувања од или во име на поединци или групи на поединци кои се под негова јурисдикција и кои тврдат дека се жртви на кршење на нивните права од страна на државата страна од одредбите на Конвенцијата.
2. Комитетот нема да прима известувања доколку државата – страна од Конвенцијата не е страна на овој Протокол.

Член 2

Комитетот ќе ги смета известувањата за неприфатливи :

- а) ако известувањето е анонимно ;
- б) кога известувањето претставува злоупотребување на правото на поднесување на такви известувања или не е согласно одредбите на Конвенцијата ;
- в) кога истиот предмет веќе бил разгледан од Комитетот или е разгледан или се разгледува согласно некоја друга процедура за меѓународно испитување или спогодба ;
- г) кога не се искористени сите достапни домашни правни лекови. Ова не е важи кога примената на тие правни лекови е неоправдано пролонгирана или не постои веројатност да дадат ефективни резултати;
- д) кога е очигледно дека известувањето е неосновано или недоволно поткрепено или кога ;
- ѓ) фактите кои се предмет на известувањето настанале пред овој Протокол да почне да важи за односната државата страна освен ако тие факти не продолжиле да се појавуваат и после стапувањето на сила на Протоколот за таа држава страна.

Член 3

Согласно одредбите од член 2 од овој Протокол, Комитетот ќе ја извести во најстрога доверливост државата страна за сите известувања кои се поднесени. Во рок од шест месеци, таа држава ќе треба да му поднесе на Комитетот писмени објаснувања или изјави за разјаснување на случајот и за правниот лек, доколку постои, кои таа држава ги применила.

Член 4

1. Комитетот во секое време по приемот на известувањето и пред одредување на неговите вредности, може да побара од државата страна итно да го разгледа барањето државата страна да преземе привремени мерки за избегнување на можните ненадоместливи штети за жртвата или жртвите на наведеното кршење на права.
2. Кога Комитетот го користи своето дискреционо право согласно став 1 од овој член тоа не опфаќа и утврдување на прифатливоста или вредностите на известувањето.

Член 5

Комитетот ќе одржува затворени состаноци при испитување на известувањата согласно овој Протокол. По испитување на одредено известување, Комитетот ќе ги проследи своите предлози и препораки, доколку ги има, до државата страна и до подносителот.

Член 6

1. Доколку Комитетот прими веродостојни информации кои посочуваат на сериозно и систематско кршење на правата утврдени со оваа Конвенција од страна на државата страна, Комитетот ќе ја повика таа држава страна да соработува при испитувањето на информацијата и во таа насока да даде коментар за дадените информации.
2. Земајќи ги предвид сите коментари поднесени од односната држава страна како и други веродостојни информации кои му стојат на располагање, Комитетот може да назначи еден или повеќе свои членови да спроведат истрага и итно да му поднесат извештај. Кога истрагата е оправдана и со дозвола од државата страна таа може да вклучи и посета на самата држава.
3. По испитување на наодите од таа истрага, Комитетот ќе и ги пренесе овие наоди на дадената државата страна со сите забелешки и препораки.
4. Државата страна во рок од шест месеци од приемот на тие наоди, забелешки и препораки доставени од страна на Комитетот ќе поднесе свои коментари до Комитетот.
5. Таквата истрага ќе се спроведува под строга доверливост и од државата страна ќе се бара соработка во сите фази од постапката.

Член 7

1. Согласно член 35 од Конвенцијата, Комитетот може да ја повика држава - страна во својот извештај да опфати и детали за сите преземени мерки како одговор на спроведената истрага согласно член 6 од овој Протокол.

2. Комитетот може доколку е потребно по истекот на периодот од шест месеци од член 6, став 4 да ја повика држава странаа да го извести за сите преземени мерки како одговор на таквата истрага.

Член 8

Секоја држава страна може при потпишување или ратификација на овој Протокол или пристапувањето кон истиот, да изјави дека не ја признава надлежноста на Комитетот предвидна во член 6 и 7.

Член 9

Генералниот секретар на Обединетите Нации ќе биде депозитар на овој Протокол.

Член 10

Овој Протокол ќе биде отворен за потпишување од страна на државите потписнички и регионалните организации за интеграција на Конвенцијата во седиштето на Обединетите Нации во Њу Јорк од 30 март 2007.

Член 11

Овој Протокол подлежи на ратификација од државите страни на овој Протокол кои ја ратификувале или пристапиле кон Конвенцијата. Тој подлежи на формална потврда од регионалните организации за интеграција потписнички на овој Протокол кои формално ја прифатиле или пристапиле кон Конвенцијата. Кон истиот ќе може да пристапи секоја држава или регионална организација за интеграција која ја ратификувала, формално потврдила или пристапила кон Конвенцијата а која не го потпишала овој Протокол.

Член 12

1. Регионална организација за интеграција значи организација составена од суверени држави од даден регион на која нејзините земји членки и ја пренеле надлежноста за прашањата со кои управува Конвенцијата и овој Протокол. Тие организации во своите инструменти за формална потврда или прифаќање ќе го објават степенот на нивната надлежност во поглед на прашањата со кои управува Конвенцијата и овој Протокол. Последователно тие ќе го известат депозитарот за сите суштински промени во степенот на нивната надлежност.

2. Спомнувањето на "држави страни" во овој Протокол ќе се однесува на организациите во рамките на лимитите на нивната надлежност.
3. Заради целите на член 13, став 1 и член 15, став 2 од овој Протокол, сите инструменти доставени од регионалната организација за интеграција нема да се земаат во предвид.
4. Регионалните организации за интеграција во однос на прашањата кои се во нивна надлежност, може да го искористат своето право на гласање на седницата на државите страни со број на гласови еднаков на бројот на нивните земји членки, страни на овој Протокол. Таа организација нема да го користи своето право на гласање доколку некоја од нејзините земји членки го користи своето право и обратно.

Член 13

1. Доколку Конвенцијата стапи на сила, овој Протокол ќе започне да важи на триесетиот ден од доставувањето на десетиот инструмент за ратификација или пристапување.
2. За секоја држава или регионална организација за интеграција која го ратификува, формално потврдува или пристапува кон овој Протокол по доставувањето на десетиот инструмент за тоа, Протоколот ќе стапи на сила на триесетиот ден откако ќе достави таков свој инструмент.

Член 14

1. Не се дозволени резерви кои не е во согласност со целта и намерата на овој Протокол.
2. Резервите може да бидат повлечени во секое време.

Член 15

1. Секоја држава страна може да предложи измена и дополние на овој Протокол и да го поднесе до Генералниот Секретар на Обединетите Нации. Генералниот Секретар ќе ги информира државите страни за сите предложени измени и дополненија и ќе побара да го известат дали претпочитаат одржување на седница на државите страни заради разгледување и донесување одлука за предлозите. Доколку во рок од четири месеци од денот на информирањето најмалку една третина од државите страни побараат да се оддржи таква седница, Генералниот Секретар ќе свика седница под покровителство на Обединетите Нации. Секоја измена и дополние усвоена со двотретинско мнозинство од државите страни кои се присутни и кои гласале ќе биде поднесена од страна на Генералниот Секретар до Генералното Собрание на Обединетите Нации за усвојување и потоа до сите држави страни за прифаќање.
2. Секоја измена и дополние усвоена и одобрена согласно став 1 од овој член ќе почне да важи на триесетиот ден откако бројот на поднесените

инструменти за прифаќање достигнал две третини од бројот на држави на денот на усвојување на измената. Потоа за секоја држава страна измената ќе стапи на сила на триесетиот ден по доставување на таков свој инструмент за прифаќање. Измената ќе важи само за оние држави страни кои ја имаат прифатено истата.

Член 16

Државата страна може да го откаже овој Протокол со писмено известување до Генералниот Секретар на Обединетите Нации. Откажувањето ќе стапи на сила една година откако Генералниот Секретар го примил известувањето.

Член 17

Содржината на овој Протокол ќе биде достапен во сите расположиви формати.

Член 18

Арапските, кинеските, англиските, француските, руските и шпанските текстови од овој Протокол се подеднакво автентични.

Како доказ за тоа долупотпишаните ополномоштеници кои се уредно овластени од своите Влади го потпишаа овој Протокол.

Член 3

Министерството за труд и социјална политика се определува како надлежен орган на државната управа што ќе се грижи за извршување на оваа конвенција и овој протокол.

Член 4

Овој закон влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија“.